

Rapport

Vinduets betydning

- en kvalitativ, antropologisk undersøgelse af hvad vinduet gør for folk

Bettina Hauge

Cand.scient.anth, PhD, HD(A)

e-mail: familien@lolkhaug.dk, bh@soc.ku.dk

Alle fotos er taget af forfatteren. Bortset fra brug af fotos i interne præsentationer forudsætter al anden anvendelse forudgående godkendelse.

Indholdsfortegnelse

Executive summary	... 3
4 fortællinger fra felten:	
<i>Fortælling 1: Scener fra en vindueskarm</i>	... 6
<i>Fortælling 2: 'Vinke farvel'-vinduet</i>	... 7
<i>Fortælling 3: Vi lukker alt, når vi går, og trækker for om aftenen</i>	... 8
<i>Fortælling 4 (eksempel fra 'ekstrem case'): Dagslyset som velsignelse</i>	... 9
 DEL I	
<i>Baggrund & afsæt</i>	
Ideen bag undersøgelsen	...10
Fra teknologi til socialitet – en model	...10
Afsæt: Design & metoder	...12
- Etnografiske metoder samt storytelling-model, incl. figur	...12
- Informanter, kriterier samt informantoversigt	...13
- Validitet	...16
 DEL II	
<i>Danske familier og deres vinduer</i>	
Analytiske betragtninger:	...18
Hjemmets betydning	...20
Rituelle handlinger i hjemmet	...21
KIM-model	...22
Opsummering	...23
 DEL III	
<i>Analysen</i>	
Introduktion	...24
Temaer fra analysen:	
1. Dagslyset og typer af lys	...25
2. Udsigt og indsyn	...32
3. At følge solen	...37
4. Vinduets iscenesættelse: Om vindueskarme, gardiner og udsmykning	...38
5. Vinduets rolle i det sociale liv: Fravær og nærvær	...47
6. Sikkerhed & funktionalitet	...49
 DEL IV	
<i>Opsummering og hovedtræk fra rapporten</i>	
Afrunding: Det gode vindue	...52
Hvad vinduet gør for folk: Et mix af anvendelser	...52
Hvad folk gør med vinduet i <i>praksis</i> : Et mix af Kompetencer, Images og Materialer	...53
Vinduets relation til 'komfort'	...54
Litteraturliste	...55
Bilag	
- Bilag 1: Informantoversigt	...56
- Bilag 2: Kopi af interviewguide	...58
- Bilag 3: Vinduets historik	...62
- Bilag 4: Artikel om dagslysets betydning for læring	...64

Executive summary

Afsæt for undersøgelsen og de fundne temaer

Dette projekt har undersøgt 13 danske familier i forskellige boliger og forskellige aldersgrupper, alle bosat på Sjælland (både i by og i provinsen). I alt indgår 24 informanter. Temaet var, hvad vinduet gør for dem, hvordan de bruger det i hverdagen, og hvad de værdsætter og ikke værdsætter ved vinduet. Analysen har afdækket generelle opfattelser af det 'gode vindue'. Rapporten sætter dermed ord og billeder på, hvad vinduet betyder for helt almindelige mennesker og kan give nye indsigter i vinduets værdi. Det er vigtigt at betone, at vinduet er langt mere og andet end et funktionelt redskab til fx udluftning. Analysen har fundet 6 temaer, der alle beskriver, hvad vinduet gør for folk – og hvad de gør med vinduet:

1. Dagslyset og typer af lys
2. Udsigt og indsyn
3. At følge solen¹
4. Vinduets iscenesættelse: Om vindueskarme, gardiner og udsmykning
5. Vinduets rolle i det sociale liv: Fravær og nærvær
6. Sikkerhed & funktionalitet

Alle temaer har været til stede hos *alle* informanter, tydeligst var især 1, 2, 4 & 6.

Hvad folk finder vigtigst ved vinduet:

Vinduets *sociale, funktionelle og kropslige* egenskaber

Når folk taler om deres vinduer og sætter ord på, hvad vinduet gør for dem i dagligdagen, bliver det tydeligt, at der er en stærk relation mellem beboerne og vinduerne i deres hjem. Vinduet giver folk adgang til omgivelserne og muligheden for at følge med i det sociale liv, såvel som i naturens gang. Vinduet er på den måde med til at forankre folk i den verden, de bebor. Det er i det lys, at man kan tale om vinduets sociale værdi. Socialt ser vinduet ud til især at handle om *grænsen*:

Vinduet udgør en grænse, som muliggør både afstand og nærhed til omgivelserne (kan afhængig af størrelse også stjæle det offentlige rum) - en grænse, folk ønsker kontrol over.

Vinduets styrke og (høje) status hos folk knytter sig i høj grad til formidlingen af dagslyset. Dagslyset er eftertragtet hos de interviewede, fordi det bidrager med:

- liv og energi, livsglæde og inspiration, sundhed og renhed (og dermed mindsker risikoen for vinterdepressioner)
- en dags-/sæsonrytme netop ved at man kan bruge lyset til at følge med i omgivelserne og deres udvikling
- lys til at se ved
- karakter til rummets form og dets farver

For helt almindelige folk har det 'gode vindue' følgende træk:

- giver mest muligt dagslys
- giver adgang til en udsigt, der (helst) er smuk eller viser det sociale liv og som derfor gør, at folk kan følge med i årets/naturens gang og det sociale
- skal fungere som en tryk grænse mod verden udenfor (derfor ønsker beboerne kontrol over indsyn)
- skal kunne klare klimaet og holde kulde og fugt ude – og fungere gnidningsfrit!

¹ I tema 3 og 6 sås indikationer af betydningen af at kunne åbne vinduet for at lufte ud og som sikkerhed for at komme ud. Temaet er behandlet i selvstændige undersøgelser (Hauge 2010, 2011).

- skal være lette at vedligeholde
- skal kunne åbne, også aht udluftning, og skal have forskellige lukkemuligheder
- skal være placeret rigtigt ift boligen og beboernes højde
- må ikke 'stjæle' det offentlige rum (dvs. må ikke have for store glasfacader)
- må passe til husets stil og til det rum, det skal være i
- har en vindueskarm

Enkelte taler også om det smukke glas i gamle vinduer som noget særligt eftertragtet. Vindueskarmen viste sig interessant pga. dens forskellige funktioner, beskrevet af de fleste kvinder som en vigtig del af vinduet, fordi vindueskarmen:

- udgør et alternativ til andre former for opbevaring (reol/skuffe etc.)
- er meget funktionel pga adgang til dagslys og verdenshjørner (visse planter skal stå strategisk ift. N/S/Ø/V)
- er ren æstetik, et udstillingsområde, der kan leges med og bruges som identitetsmarkør
- bruges - hvis indenfor rækkevidde - af børnene som en udvidet legeplads
- giver mulighed for sæsonbestemt brug (pynt ved højtider, og at bruge karmen som spirebed om foråret, etc.)
- er noget at tale om

En informant beskriver karmen som "opholdssted for midlertidigt anbragte genstande". At karmen har disse træk, giver den en særlig status og karakter, nemlig dynamisk. I folks opfattelse virker vinduet derfor mere 'ægte' eller mere 'normalt' med en karm. Til et godt vindue hører tilsyneladende en vindueskarm. Dette skyldes netop, at karmen har flere forskellige funktioner, rummer en vis fleksibilitet og et potentiale i at udtrykke noget om beboerne.

Vinduets *problematiske* egenskaber

Men samtaler om vinduet giver ikke kun rosenrøde fortællinger. Flere informanter henviser til vinduets skrøbelighed, at det kan være farligt – et smadret vindue med sylespidse glasskår; et vindue som revner fordi lynet slår ned i det; indbrudstyvens potentielle adgang til huset. Vinduet rummer derfor en dobbelthed: På den ene side giver vinduet folk det stærkt eftertragtede dagslys og den ønskede (kontrollerede) adgang til omgivelserne udenfor. På den anden side er folk helt klar over, at vinduet er forbundet med risici. Og at vinduet desuden skal vedligeholdes som alt andet ved huset, i form af maling og vinduespudsning - ikke noget der ligger højt på de interviewedes 'to-do'-lister.

Vinduet som en vigtig grænse

En anden form for dobbelt betydning ses i folks ønske om at have udsyn, men *ikke* indsyn eller i hvert fald skal der være tale om et kontrolleret indsyn:

"Det handler om afskærmning. Altså, det er rart at kigge ud, have kontakt, vinke til folk man kender, som går forbi på vejen. Men det er uforpligtende, for du er på dit eget territorie. Du skal ikke stille op til en sludder. Det giver en rar afstand, hvor man stadig kan være smilende og høflig og vise, at man har en interesse i dem." *Ginette*

Udtalelsen viser, at vinduets funktion som grænse er vigtig. Grænsen mellem ude og inde fremstår central for folk og indikerer også problemet med for store glaspartier: Det opleves ubehageligt at stå for tæt op af store glasfacader, da beboerne måske tror, at man står og kigger ind. På den måde kan man tale om, at store glasfacader 'stjæler' det offentlige rum, da grænsen mellem hus/vindue og omgivelser til en vis grad opløses.

Vinduets relation til 'komfort' - og til usikkerhed

Undersøgelsen viser, at vinduet for de interviewede har betydning for deres oplevelse af 'komfort' i eget hjem. Folk bruger ikke ordet 'komfort' men mere 'velvære' eller at føle sig 'veltilpas', af og til 'komfortabel'. Det velvære, folk henviser til, knytter sig især til vinduets betydning for krop og sanser – dvs. temaerne om dagslyset og om at følge solen. At vinduet har betydning for krop og sanser bekræftes indirekte af undersøgelser om den friske luft udefra og ind i hjemmet, hvor folk tydeligt tilkendegiver den kropslige nydelse ved at åbne vinduet for at mærke vind, vejr, lugte og høre lyde fra omgivelserne (Hauge 2010, 2011). Også særlige praksisser, der knytter sig til vinduet, illustreret af fortællingen om vinduet som 'vinke-farvel'-element i hverdagen og om betydningen af små udstillinger i vindueskarmen, viser vinduets status i folks liv, og at det sågar er identitetsskabende.

Som formidler af dagslys, udsigt og udsyn har vinduet naturligvis stor betydning for folks oplevelse af velvære, men vinduet handler om mere end velvære, nydelse og praktisk brug i hverdagen: Vinduet har direkte betydning for den viden, folk opbygger - eksempelvis om solens gang, sæsonernes betydning for fx planter, og indretningen. Folk indretter ikke kun ift at få mest mulig sol, men også ift at undgå at blive blændet, eller at møblerne afbleges. I den forstand er solen og lyset - og således også vinduet - med til at forankre folk i den verden, de bebor, som aktive mennesker i konstant interaktion med deres omgivelser. Men vinduet indebærer også en vis usikkerhed for folk, der udmærket er klar over vinduets skrøbelighed både mht glasset og også som mulig indgang for indbrudstyve. Vinduet rummer på den måde dobbelte betydninger, men har overvejende positive konnotationer og en høj status hos de interviewede som 'vindue mod verden'.

Arketypiske handlinger med vinduet: 4 fortællinger

Ud fra samtalerne med de 13 danske familier var det muligt at afdække nogle brugsmønstre omkring vinduet. Ud over vinduets værdi i at give beboerne mulighed for at nyde udsigten og dagslyset, følge sæsonernes gang og lufte ud, fremkom nogle generaliserbare anvendelser af vinduet. Når netop disse handlinger er sammenskrevet til fortællinger, er det for at illustrere, hvordan vinduet indgår i folks daglige liv og i familieaktiviteterne. Fortællingerne viser, at vinduet er langt mere end en funktionel, nyttegenstand i hjemmet: Det er en social og dynamisk del af folks levede liv, der bidrager med at forankre dem i verden specielt gennem hverdagslivspraksisser og vinduets formidlende rolle mellem ude og inde, udsyn og indsyn, hverdag og højtid, lys og mørke.

De 4 fortællinger er:

Fortælling 1: Scener fra en vindueskarm

Fortælling 2: 'Vinke farvel'-vinduet

Fortælling 3: Vi lukker alt, når vi går, og trækker for om aftenen

Fortælling 4 (fra 'ekstrem case'): Dagslyset som velsignelse

FORTÆLLINGER FRA FELTEN ...

Fortælling 1: Scener fra en vindueskarm

'Vis mig din vindueskarm, og jeg skal fortælle, hvem du er' ...

Eva beskriver med mild stemme sit hus og de vinduer, der er her. Der er ingen tvivl om, at hun værdsætter både bolig og genstande: Hver ting har en lille historie. Huset, der er arkitekttegnet, har været beboet af den lægefamilie, der i sin tid fik det tegnet, og som boede her, indtil Eva og Jørgen købte det. Parret fik mulighed for at sætte eget præg på huset, men "vi gjorde det med respekt for huset", som Eva siger. Der blev lavet nyt køkken og installeret en række ovenlysvinduer, bl.a. i den lange gang og i stuen. Huset må have været temmelig mørkt, inden disse vinduer kom til – hvilket Eva bekræfter: "Det er et helt andet hjem i dag". Begge nyder meget den store mængde dagslys, ovenlysvinduerne har tilført.

Hvor hendes mand, Jørgen, betoner funktionalitet og adgang til lys, fremhæver Eva sin glæde over vindueskarmene. Specielt karmen langs stuens små vinduer. Her nusses om tingene, der flyttes lidt om og sættes nye ting op, så der af og til er små tableauer, der fortæller deres egen historie. Måske en lidt indforstået historie, men alligevel med nok variation til, at den gamle nabokone bemærker det – præcis som Eva regner med.

Foto: Evas vindueskarm

"Min nabo holder så meget af mine små vinduer. Hun kan se ind til dem fra sit hus. Jeg er også selv glad for dem, for de er så gode at stille ting i. Hun ser så, 'aha, nu er flodhest-figuren sat frem', og så snakker vi lidt om det, når vi mødes. Det er nu rigtig hyggeligt. For på den måde lægger vi jo mærke til hinanden."

Fortælling 2: 'Vinke farvel'-vinduet

Foto: Hverdagsliv i vindueskarmen

Denne fortælling viser, hvordan vinduet har en væsentlig social funktion i det travle liv i den lille familie. Det er tit i køkkenvinduet, børnene sidder og er med i madlavning og almindelig køkkenhygge og også herfra, de vinker farvel til folk – og udsynet har lært børnene et par ting:

"Vinduespladsen er helt, helt central i vores liv. Der er SÅ mange mennesker, der kommer og går i vores hjem, og jeg har jo arbejde i weekenden, og udover sit almindelige arbejde har Leif sine aftenkor, så der er rigtig meget 'farvel, farvel' her hos os, ind og ud af døren. Og børnene bliver skrupforvirrede og kede af det, hvis vi ikke har nogle faste ritualer. Så det er meget vigtigt, at vi siger pænt farvel, det gør vi meget ud af. Når der er nogen her i huset, der skal gå, så er det ud i køkkenet, op på bordet, stå og vente og være parat til at vinke. Det er måske lidt fjollet, hvis det lige er en tur på tanken, men børnene ved jo ikke, hvor længe man vil være væk, og de går så og spørger og spørger og spørger. Så vi prøver at ta' den store tur hver gang: Ud og klatre op på bordet, gå helt hen til vinduet og stå og være klar med poten. Dem, der kommer og besøger os, ved det godt, selv håndværkerne, og de synes vist også, det er hyggeligt med de tre unger i vinduet, der står og vinker. Folk smiler i hvert fald. Det har vel en ende på et tidspunkt, de kan jo ligesom ikke stå der som teenagers, men lige nu er det praktisk, og jeg slipper for et tårekvædet drama, det vil gøre det svært for mig at komme afsted. Og fordi de har stået så meget i vinduet, er de blevet gode til at spotte, hvem der kører i hvad, 'den lille hvide bil er mormors, den sorte er mosters', det har de fuldstændig styr på i dag."

Fortællingen beskriver vinduets tilknyttede socialitet og illustrerer den læring, der opbygges, når vinduet bruges til at følge med i livet udenfor.

Fortælling 3: Vi lukker alt, når vi går, og trækker for om aftenen

Denne fortælling sætter fokus på handlinger, der foretages med vinduet, for at beskytte huset og familien.

Fotos fra familiens hjem – opholdsstue og køkken

Sofie, Peder og deres fire børn bor i et hus fra 1915, på landet, og der er et godt stykke til naboen:

”Her er lys og luft, vi har virkelig glæden ved den store himmel, og det er skønt. Vi kan gå rundt her uden at skulle tænke over, hvordan vi ser ud og hvad vi gør”.

Familien flyttede hertil for at få mere plads til familien og for at holde heste og andre dyr. De har bygget en del om i huset, sat nye vinduer i, hvor det var nødvendigt og i en tilhørende staldbygning, samt lavet køkkenet om, så de kan gå direkte ud på terrassen gennem den nye køkkendør. Huset har mange typer vinduer, der var der i forvejen, også VELUX ovenlysvinduer, men de er selv opmærksomme på at forsøge at finde nogle, der matcher husets grundstil. Sofie forklarer:

”Man bør være tro mod sin bolig. Der er en værdi i, at vinduerne passer til husets sjæl, især når vi nu har sådan en fantastisk udsigt og et pragtfuldt lys. Det er virkelig noget, vi nyder, så vi har kun gardiner, der hvor vi må skærme for lyset, og ud mod vejen. Det er også helt bevidst, at vi ikke har gardiner i køkkenet, så vi kan få mest muligt lys ind. Desuden ville de også bare blive fedtede. Og vi har valgt en glasdør i køkkenet, så der kommer endnu mere lys ind end før. Vi prøver også at minimere nips, for det tager jo også lyset. Det handler om at få varmen fra solen og holde den direkte sol ude. Men med så store glaspazier i stueplan er der også risiko for indbrud. Det tænker vi da over.”

Selv om familien bor på landet og har vid udsigt og kan se enhver, der er på vej mod huset, er Sofie meget opmærksom på at låse og lukke (arketypisk handling set hos alle familier), og de trækker også gardinerne for om aftenen, ”men det er nu lige så meget for at undgå at vågne tidligt”. Hun fortsætter:

”Men vi tænker helt klart over tyveri og muligheden for indbrud, så vi lukker alt og låser garagen og hovedhuset naturligvis. Det er også noget helt praktisk, for forsikringen dækker jo ikke, hvis huset er ulåst, og de fleste indbrud sker faktisk på landet. Naboen har sat alarm op, men det er for meget, synes jeg. Intimiderende. Det er nu ikke sådan, at vi går og er bange for det, vi har ligesom besluttet, at det ikke er et issue. Hvis det sker, må vi tage det op til overvejelse.”

Fortælling 4 (fra 'ekstrem case'): Dagslyset som velsignelse

Helena beskæftiger sig som præst med dagslyset på et åndeligt plan. Dagslyset bruges som trøst i hendes sorgarbejde med pårørende, der har mistet, og vinduernes udsigt er inspiration i hendes arbejde med at skrive prædikener. På linje med kunstnere, der arbejder professionelt med lys i deres kunstneriske virke, er også vinduer af stor betydning her. At lyset fra vinduerne bruges som inspiration og strategisk er ikke usædvanligt – og det er netop derfor, at man kan tale om dette særlige bidrag fra vinduet som 'arketypisk'. Hun fortæller om lysets betydning og hendes glæde ved at have mange vinduer i sit arbejdsværelse:

"Jeg nyder meget, at jeg har både formiddags- og eftermiddagssol på mit arbejdsværelse. Det er meget vigtigt, at jeg har mange vinduer her, for det er tit fra naturen, jeg får inspiration. Dagslyset giver én en særlig ro og glæde, og jeg bruger lyset i virkelig mange af mine prædikener. Kirken og kirkerummet er jo placeret i solens opstigning og med særlig tanke på lysindfaldet. Det er vildt interessant, at flere pårørende efter en begravelse har fortalt mig, at de selv midt i sorgen ku' nyde, at de blev ramt af solens stråler. Der er en trøst i dagslyset, det er jo en rejse væk fra mørket. Solen trøster, varmer. I lyset ligger en velsignelse. Det er også mest der, børnene leger, der hvor der er lys og sol i stuen.

Foto af arbejdsværelset i privatboligen

Helena skelner mellem hendes professionelle brug af lyset, hvor lyset er en forudsætning og nødvendighed, og den familiemæssige, hvor dagslyset også kan irritere og give for meget varme især i stuen, hvor der er en række vinduer, der ikke kan åbne, og derfor bliver det ofte havedøren, der åbnes. Men en åben dør er upraktisk, for såvel hund som små børn løber glade ud i haven, også når det var meningen, at de skulle blive inde.

.....

De 4 ovenstående fortællinger giver en indikation af de temaer, analysen har fundet, når afsættet har været, hvad vinduet gør for folk. Temaerne behandles indgående i DEL II.

DEL I: Baggrund

Ideen bag undersøgelsen

Hvordan lever helt almindelige mennesker med deres vinduer? Hvad gør vinduet for dem? Og hvad gør de med vinduet? Hvilken betydning tillægger de vinduet – og hvorfor?

Disse spørgsmål har været omdrejningspunktet for undersøgelsen af, hvad folk tænker og føler om deres vinduer, hvad de konkret gør med dem, hvornår og hvorfor. Undersøgelsen har afsæt i 13 familier i Danmark og i deres udtalelser om deres vinduer. Med afsæt heri analyseres den status, vinduet har hos de interviewede, og der gives kvalificerede bud på, hvorfor vinduet har denne status og plads i danskernes hjem og hjerte.

Fra teknologi til socialitet

Forskning viser, at vinduet anvendes i mange sociale sammenhænge og ud fra forskellige motiver, der kun i begrænset omfang handler om funktionalitet (Bollnow 1959, Cieraad 1999, Hauge 2010, 2011, 2012). Formålet med projektet er derfor at gå bagom vinduets tekniske og funktionelle kvaliteter for at undersøge dets tilknyttede mere sociale og sanselige kvaliteter. Det betyder, at vinduet som udgangspunkt af beboerne betragtes som andet og mere end en ren funktionel 'adgang til dagslys' eller 'ventilationsmulighed'. Vinduet forventes at blive værdsat på baggrund af mange forskellige parametre, hvoraf funktionalitet blot udgør en enkelt af disse. Analyseresultaterne fra undersøgelsens kvalitative data har derfor potentiale til at kunne udvide tekniske erkendelser om vinduets funktionalitet og bidrage med nye perspektiver på vinduets kvaliteter.

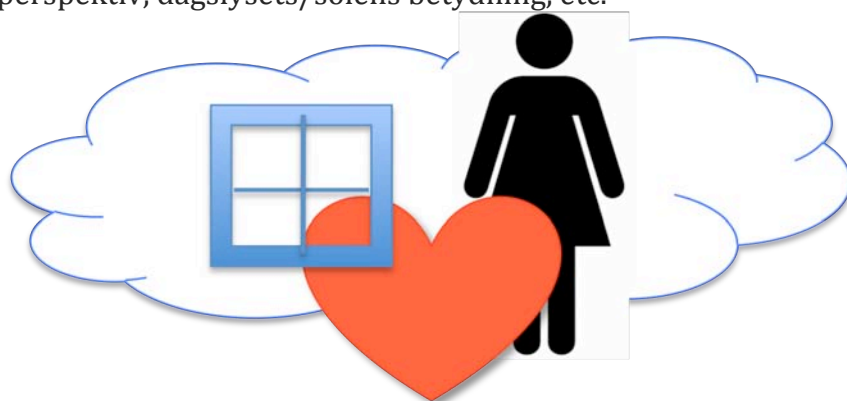
Undersøgelsen sætter fokus på *vinduets betydning i bred forstand, dvs. en holistisk forståelse*, så udover funktionalitet undersøges vinduets *sociale, kulturelle og kropslige værdi*. Dette skal forstås på følgende måde:

En *social* betydning af vinduet for folk vil i høj grad afspejle noget emotionelt i hverdagen, hvor vinduet indfrier noget, der ikke handler om selve vinduet men i virkeligheden om noget socialt, såsom at lufte ud ad hensyn til familiens velbefindende og sundhed. Andre sociale værdier, der kan knytte sig til vinduet, ses i brugen af det: Bruger de fx vinduet strategisk, som statussymbol og illustration af en god økonomi eller en særlig energibevist levemåde? Eller som redskab til at følge med i det sociale liv på gaden/naturens gang? Kompenserer de i hjemmet for eventuel mangel på vinduer og dagslys i arbejdslivet? Erfaringer fra barndommens vinduer? Hvordan spiller tryghed og sikkerhed ind (facadevindue kontra tagvindue), når folk bruger deres vinduer?

En *kulturel* betydning af vinduet belyses gennem spørgsmål, der handler om 'det rigtige vindue' og det rigtige lys men i øvrigt også elementer, der kan tænkes at blive forbundet med det "gode" vindue, dvs. gardin, vindueskarm, nips (og typen af det) o.l., samt æstetiske forhold, fx om betydningen af udsigt/indsyn - dvs. 'sikkerhed' vil også indgå her - og betydningen af selve formen på vinduet. Er det muligt at tale om en særlig dagslyskultur i Danmark pga de mange mørke vintermåneder?

En *kropslig* betydning handler dels om velvære ved/fra vinduet og den komfortoplevelse, det giver at have adgang til dagslys, men også om de rent fysiske handlinger forbundet med det, fx om der er noget, der irriterer/er særligt fordelagtigt ved åbning, lukning, etc. af netop deres vindue? Er det rigtigt/forkert placeret ift beboernes fysik, samt ift lys/mørke, udsyn/indsyn, etc.?

De tre nævnte perspektiver, det sociale, kulturelle og kropslige, hænger naturligvis sammen med funktionalitet, og overlap må desuden forventes. Den følgende model illustrerer de tre omtalte parametre, med "sociale"/"kulturelle" sammenskrevet som "socio-kulturelle" (hjertet), det "kropslige" som kvindefiguren og "funktionalitet" symboliseret ved vinduet. Funktionalitet dækker fx lavenergiglas, hængsler, mulighederne for at åbne og lukke, etc. Socio-kulturelle egenskaber dækker bl.a. sikkerhed/tryghed, værdien i særlige glastyper, størrelsen af glas, det 'gode' eller 'rigtige vindue', etc. Krop (og sanser) dækker fx placering af vindue set ud fra et kropsligt perspektiv, dagslysets/solens betydning, etc.

Figur 1: Grafisk model over egenskaber ved vinduet; Skyen illustrerer kontekstens (omgivelser og hverdagens) betydning

At forske i "vinduets plads og status i folks liv" kan synes noget virkelighedsfjernt, når man tænker på de travle liv, flertallet af danskerne lever, hvor det ofte handler om at få hverdagen (og økonomien) til at hænge sammen, og hvor bekymringer om arbejdsløshed og børnenes trivsel må tænkes at overskygge mere materielle ting i hjemmet som fx et vindue. Dette rummer naturligvis en sandhed, og i det lys må man som forsker spørge, om et vindue overhovedet er noget, folk kan forholde sig til. Det kan de! Udført med forsigtighed kan kvalitative metoder normalt få folk til at snakke om alle temaer men lysten til at tale om vinduets skyldes andet og mere end metoden. Folks interesse for vinduet skyldes også:

1. Hjemmets store betydning
2. Ritualiseret brug af genstande i hjemmet

Til det første punkt knytter sig værdien af hjemmet som en sund og afslappende helle i en hektisk hverdag, hvor hjemmet skal fungere som beskyttelse mod en omverden, der ikke lader sig kontrollere. Dette er et træk afledt af det postmoderne samfund, hvor tid er en knap faktor og arbejdsliv udenfor ens kontrol. I hjemmet er familien (ideelt) derimod i kontrol - der er kontrol over livet her, og det er her, at livskvaliteten især skal findes, fundamentet lægges i hjemmet. Vinduets "plads og status" i folks liv tænkes derfor at knytte sig til *vinduets bidrag til folks livskvalitet, der ser ud til at være forankret i sundhed og omsorg, dvs. sociale hensyn*. Dette bidrag til livskvaliteten forventes at ses i samtalerne, fordi vinduet normalt giver folk:

Udluftningsmulighed – dvs. muligheden for at ændre oplevelsen af luften (stillestående og ubehagelig) og af lugte i hjemmet ved at ventilere og trække den friske luft ind/dårlig ud, for at regulere varme (inkl. kropslig varme) vha. den friske luft udefra aht. ren nydelse samt for at skjule og ændre lugte, der er tabuiserede (badeværelse, soveværelse), eller for

at sikre ren, sund og dermed sikker/tryk luft til familien, dvs. omsorg; *adgang til dagslys*²; mulighed (ideelt) for at få *solskin ind i hjemmet*; lejlighed til *at kunne se natten/stjernehimlen*; *udsigt* generelt og herigennem fornemmelse af vind & vejr (fx indehygge kontra uderusk); *følelsen af frihed ved at kigge ud*; *fleksibilitet ift lys/udsigt og mulighed for at skærme hjemmet vha vinduets tilbehør* (skodder, gardiner, vindueskarm); *mulighed for at kunne følge med i det sociale liv udenfor og i sæsonerne, naturen og vejret*.

Til det andet punkt knytter sig synet på praksisser som helt afgørende for vores eksistens. Det helt almindelige, levede liv rummer udover mellem menneskeligt samvær og kommunikation konkrete handlinger, der er dybt forbundne, og som hviler på brugen af diverse genstande, som fx vinduer, døre, PC, fjernsyn, køkkenting, mm. I et praksisteoretisk blik (Reckwitz 2002, Schatzki 1996, 2001, 2002, Shove 2012) er det disse hverdagens almindelige handlinger, der muliggør, at vi kan være til stede og virke i den hverdag, der forudsætter en vis rutine og kontrol, for at hverdagen kan hænge sammen. Når undersøgelsen derfor analyserer og beskriver "vinduets plads og status i folks liv", skyldes det, at "plads og status" kobles med handling: Hvad gør folk med vinduet? - for derigennem at udlæse hvad vinduet gør for dem. Praksisteorier indikerer, at vi er til stede i livet i kraft af vores praksisser, og at det, som vi rent fysisk gør, konstruerer (udgør) socialitet. I den optik er det i vores handlinger, at vi er sociale væsner - og derfor også i folks konkrete praksisser, incl. dem, der omfatter vinduet - at socialitet lader sig se eller "udlæse".

Opsummerende må vinduet altså forventes at afspejle de ovennævnte punkter, og at praksisser relateret til vinduet også må ses i lyset af hjemmets betydning som en sund og tryk oase for familien, ligesom de forventes at kunne ses som ritualiserede handlinger.

Afsæt: Design & metoder

Til undersøgelsen er der valgt et eksplorativt design med brug af etnografiske metoder, nemlig kvalitative, dybdegående interviews med afsæt i semistruktureret interviewguide (bilag 1), deltagerobservation - bl.a. et heldagsbesøg i økolandsbyen Fri & Fro - samt fotos og eventuelt video. Tilsagn til at bruge fotos i forskningspublikationer er indhentet. Interviewguiden er udarbejdet i samarbejde med VELUX. Der er foretaget forsøg med beretninger (postkort), som informanterne er bedt om at udfylde og returnere til VELUX. Opgaven har naturligvis været frivillig, og bl.a. af den grund er kun 8 returneret. Ideen har været at give ordet til informanterne, fx en helt personlig oplevelse omkring ens eget vindue eller en særlig erindring, evt. en beskrivelse af et drømmevindue. Informanterne fik beskrevet opgaven som flg.:

1. *Skriv eller tegn en 'vinduesdagbog' over, hvad du har brugt dit vindue til i dag ... hvad har du set? .. en opgave, der kan være fælles for alle og foregå samme dag;*
2. *Fortæl om en særlig erindring, der knytter sig til et vindue (ikke nødvendigvis et nuværende vindue);*
3. *Beskriv dit drømmevindue, gerne i ord, tegnet eller et udklip fra blad e.l. – hvorfor er dette vindue dit drømmevindue?*

'Fortællingen' kan som metode bruges som strategisk redskab på alle niveauer i en organisation og er dermed også et analytisk greb, der kan gøre intern formidling af

² Fagfolk kategoriserer dagslys i tre typer: Sollyset, himmellyset og reflekslyset. Disse distinktioner kan ikke forventes at høres blandt 'almindelige' mennesker - og er heller ikke betegnelser, de bruger. Derimod omtaler informanterne diffust lys, filtreret lys, skarpt lys, lys der blænder, smukt lys, negativt lys.

resultaterne lettere, bl.a. pga. fortællingens særlige karaktertræk. Disse karaktertræk handler om, at fortællingen er et stærkt og udtryksfuldt redskab, der skaber:

- *nærhed* mellem fortæller (den ukendte forbruger) og modtager (VELUX)
- *autenticitet* i kraft af de ufiltrerede data
- *positiv aksept* gennem håndskrift ('retro', sjælden og unik for den enkelte)
- *særlige indsigter, glemte historier*
- *en respektfuld metode* (høre på kunden på kundens næsten helt egne præmisser)
- *genkendelse hos både fortæller og modtager* pga den klassiske og velkendte form

Fortællingen vækker en umiddelbar resonans hos modtageren og skaber en relation, der ikke har været til stede før. På den måde kan man tale om, at fortællinger kan bygge bro mellem mennesker og derfor 'holder verden i gang' og fungerer som et samlingspunkt. I en tid med forandringer, opbrud og tab af fælles værdier, som det postmoderne samfund har vist sig at medføre, kan fortællingen være med til at fastholde tillid og bevare relationer.

De etnografiske metoder har hver især den fordel, at det gør det muligt for informanten at associere friere, end et spørgeskema ville tillade. Fotos udgør illustration af praksis. Data er indsamlet i form af notater og optagelser, der er lyttet igennem mhp. analysen. Metodevalget skyldes ønsket om at visualisere socialitet og krops/sanselighed omkring vinduet og dets betydning. Ved at sætte de empiriske data ind i 'fortællingen' som ramme danner undersøgelsens data afsæt for en række arketyperiske beskrivelser af handlinger relateret til vinduet, hvor der altså ikke er fokus på person-profiler men på *handlinger*, der ser ud til at blive gentaget i en form for mønster. De samlede interviews er brugt til at udvikle generaliserbare fortællinger, skabt med afsæt i arketyperiske *handlinger*, dvs. modsat af hvad man normalt bruger kvalitative data til, er der ikke lavet 'arketyper', da fokus er på *praksisser*, og hvordan vinduet *bruges*! De arketyperiske handlinger er indlagt som 4 fortællinger og indgår tidligt i rapporten som en appetizer og for at skabe umiddelbar nærhed til informanterne.

Informanter samt udvælgelseskriterier

Dataindsamling er foregået løbende fra maj 2012 til august 2012, og én i starten af oktober (mhp. validering af analyseresultater). 13 familier indgår i undersøgelsen. I enkelte familier udtalte også børnene sig om brugen af vinduerne i huset, og i flere familier blev begge parter interviewet. I alt er 22 personer interviewet. De interviewede var som udgangspunkt 'helt almindelige mennesker', i ejerbolig og på Sjælland men 3 var, efter aftale med VELUX, 'specielle'/'ekstreme cases', dvs. familier, der kunne formodes at have en gennemtænkt vinduesløsning i huset eller et særligt syn på lys i kraft af en professionel eller ideologisk holdning. De 'ekstreme cases', der indgår i undersøgelsen, er:

- "Eksperten" - en forsker i indeklima, der bruger sin viden om vinduer og udluftning i hjemmet
- "Idealisten" (den bæredygtige boligejer) - hvor parret havde genbrugsvinduer og tænkt over enhver detalje i deres hus
- "Den spirituelle" (præsten) - hvis relation til lys bl.a. knytter sig til bibelens beskrivelse af lysets åndelige betydning.

Alle 3 ekstreme cases er naturligvis samtidig helt almindelige familier med et helt almindeligt hverdagsliv fuldstændig som de andre informanter i undersøgelsen. Hos de 'almindelige' finder man også særlig fagviden, eksempelvis deltager en professionel

vinduespudser, hvis ekspertise naturligvis også bidrager til særlig viden om vinduer. Både yngre og ældre familier er interviewet, kvinder og mænd, familier med og uden børn. Interviewene er foregået på forskellige tider aht. vinduets mulige forskellige brug/betydning hen over dagen/aftenen.

Kriterierne for udvælgelse blev fastsat i samarbejde med VELUX og er indfriet som følger:

- **Alder/livsfaser:** Der kan være forskellig aktivitet i og brug af hjemmet i forskellige faser i livet, som evt medfører forskellig betydning af vinduet – *kriteriet er indfriet*
- **Bolig:** Alle i ejerbolig, nogle med VELUX-vinduer; ca. 3-4 i lejlighed øverste etage og ca. 11-12 i hus – *ejerbolig samt nogle med VELUX-vinduer er indfriet, men kriteriet med lejligheder er ikke, da kun 1 indgår. Efter aftale blev antal informanter dog sat til 12, (endte på 13), da mæthed (målt på gentagelser) forekom omkring 9-10 interviewede. Herudover indgår en vidensperson mht. gammelt glas og restaurering af vinduer.*
- **Bolig med gamle vinduer/moderne:** Ca. halvt af hver 4 - *dette kriterium er indfriet*
- **Fordeling ml by/land:** Ca. 3-5 fra landet/provinsen, ca. 3 fra forstæderne og ca. 5 fra by - alle på Sjælland - *indfriet*
- **Køn:** Begge køn repræsenteret så ligeligt som muligt (fælles-interview kan forventes) – *dette kriterium er ikke 100% indfriet, da der er en lille overvægt af kvinder.*

Informantoversigt

Beboere	Livsstil + udd. + arb.	By	Land	Hus	VELUX-vinduer	Inter-view	Post-kort modt.
Ung familie							
<u>Cecilie</u> & Rasmus (1 lille barn)	Forsker, statsansat	X		L (lejl.)	X	03/05/12	X
<u>Mette</u> & <u>Henrik</u> (2 små børn)	Bogholder, IT-firma		X			10/07/12	X
<u>Pia</u> & <u>Jan</u> (3 små børn)	Pæd., vinduespudser	X				oktober	
.. <u>Præsten</u> - <u>Helena</u> & <u>Leif</u> (3 små børn)	Præst, kordegn	X		X	X	18/05/12	X
.. <u>Eksperten</u> - <u>Rune</u> & <u>Kit</u> (2 mindre børn)	Ingeniør, hosp.ansat	X		X		10/05/12	
.. <u>Idealisten</u> - <u>Hanne</u> & <u>Morten</u> (1 baby)	Politi, stud.arch.		X	X		20/05/12	X
Familie med større børn (skolealder->frem)							
<u>Bella</u> & <u>Lars</u> (2 børn)	Sociolog, forsker		X (p)	X	X	22/05/12	
<u>Sofie</u> & <u>Peder</u> (4 børn)	Projektleder, it		X	X	X	07/05/12	
<u>Helle</u> & <u>Robert</u> (2 børn)	Forsker, arkitekt	X		X		30/05/12	X
<u>Jeff</u> & <u>Karina</u> (2 drenge, 11+14, deltager)	Socialrådg., biolog	X (p)		X		09/07/12	
Par med fraflyttede børn/singles							
<u>Ginette</u>	Dir.sekr.	X (p)		X	X	07/05/12	X
<u>Tove</u> & <u>John</u>	Frisør, elektriker	X (f)		X		21/08/12	X
<u>Jørgen</u> & <u>Eva</u>	Pensionister	X			X	30/05/12	2X

Tabel 1: Oversigt; p=provins, f=forstad; fuldt understreget navn = primær informant, delvis = sekundær

Den følgende side giver indtryk af de vidt forskellige typer huse/vinduer, der indgår i undersøgelsen.

Validitet

Et design- og metodekritisk blik

Mæthed synes at være opnået med 13 informantfamilier, da de samme temaer begyndte at blive gentaget allerede omkring 9-10 familier. Som helhed er udvælgelseskriterierne i det store og hele indfriet. Ikke desto mindre kunne det have været en fordel at have diskuteret mere indgående med de 3 'ekstreme cases', hvordan deres holdning og brug af vindue/dagslys knyttede sig til ekspertrollen, og hvilken udvikling der måtte have været. Også udsagn fra flere mænd havde været ønskværdigt, men igen: Specielt i kvalitativ forskning har man aldrig garanti for, at alle kriterier bliver 100% indfriet. Måske havde det også været en fordel at have en mere sammenlignelig boligmasse, fx en gruppe af helt moderne boliger med nye lavenergi-vinduer kontra en gruppe med gamle vinduer. Det har dog ikke været tanken med undersøgelsen, men kunne givetvis have givet flere perspektiver især på det funktionelle område. Folk virker dog ganske bevidste om de forskelle, de har oplevet, når de fx er gået fra gamle vinduer til termoruder eller lavenergiglas. Tilsvarende taler flere med indføling om glæden ved "smukt glas", som de ikke nødvendigvis har i deres egne vinduer men kender fra især gamle vinduer eller et specielt vindue, de har lagt mærke til. Det er derfor ikke nødvendigt at have fx lavenergi-ruder for at kunne forholde sig til dem, selv om folk naturligvis ikke kan vide med sikkerhed, hvilke nye praksisser nye vinduer vil medføre for dem. De kan dog stadig have en forestilling om, hvad det vil betyde for deres hverdag at få nye, velisolerende vinduer, ikke mindst økonomisk. Her kunne det have været en fordel at have haft forskellige glasprøver med til informanterne for at diskutere æstetik og 'smukt glas' mere indgående.

Forsøget med forfrankerede postkort har både fungeret og ikke fungeret: Postkortene gav som forventet VELUX en anden, måske tættere og i hvert fald mere direkte, kontakt til boligejerne, hvoraf nogle havde VELUX-vinduer. Eksempelvis orienteredes om et konkret problem med et vindue, som VELUX i kraft af kortet fik muligheden for at løse (og efterfølgende gjorde det). På den anden side opstod også en vis frustration over, at der kun kom så få fortællinger. At sikre en langvarig relation med informanter er meget vanskeligt, men fremadrettet kan det overvejes, om ikke gavekortet først bør afsendes *efter* modtagelse af postkortet fremfor at blive afleveret i samtalsituationen. At give et gavekort i løbet af et interview har dog den fordel, at folk ganske enkelt bliver glade og har lyst til at snakke lidt mere. Informanterne er rykket for besvarelse, op til 2 gange (mit fastsatte maksimum). Da opgaven var frivillig, måtte det forventes, at nogen ikke ville returnere kortene og med kun 9 modtaget, er værdien af fortællingerne fra postkortene begrænset. Men fortællingens værdi som metode synes at være bekræftet.

Eksempel på postkort:

Som vi kan læse af Evas historie fra Holland, har hun fået et uforglemmeligt minde om den hollandske natur med sig hjem – netop i kraft af vinduet

DEL II: Danske familier og deres vinduer

Introduktion

Dette afsnit beskriver udvalgte træk fra forskning om boligen og hjemmets betydning samt om ritualer i hverdagen. Beskrivelserne er tænkt som afsæt for at forstå de udvalgte praksisser, der relaterer til vinduet, og som beskrives i analysen. De samlede interviews er som nævnt brugt til at udvikle generaliserbare fortællinger, skabt med afsæt i arketypiske *handlinger*.

Vores relation til vinduerne i vores hjem hviler på vinduets udvikling (jf bilag 3). I dag kan vinduet jo gøre meget andet for folk end for fx 80 år siden, så når vi undersøger, 'hvad vinduet gør for folk', er det relevant med et kort blik på vinduets historiske plads i de danske hjem. Tilsvarende er det relevant at knytte et par kommentarer til særlige danske forhold omkring vinduet, specielt dagslyset.

Analytiske betragtninger:

Vinduets plads i hjemmet og i samfundet

Ordet 'vindue' henviser til 'vindøje', en 'lysåbning' (jf. bilag 2) - og såvel 'lys' som 'åbning' kan ses som positive ord, der som beskrevet i fortælling 4 desuden har bibelske referencer. Vinduets referencer har medført en flittig metafor-brug af ordet, også på andre sprog, fx den engelske talemåde: "a window of opportunity". I kraft af lyset og åbningen mod det forbindes vinduet altså med noget positivt. Derfor kan lys bruges strategisk. Fx ses, at lys er forbundet med straf eller noget dårligt - at få fratrækket lyset anvendes som torturmiddel og få vinduer eller mangel på dagslys er ofte set i usunde boliger i tæt bebyggede kvarterer, hvor solen vanskeligt når ned. Bygninger med mange vinduer eller store vinduer har historisk været set som velhaverejendomme, da glas var kostbart og dermed forbeholdt de få. Derfor har vinduet været et symbol på socialklasse: Jo flere vinduer, jo rigere. Som udgangspunkt er vinduet altså tænkt som noget positivt men også noget, der oprindeligt var forbeholdt visse borgere. Det betyder også, at adgangen til dagslys har været set som et gode for de få men i takt med, at det bliver billigere at producere vinduer, og flere danskere bliver boligejere, bliver vinduet hvermandseje. Vinduets udbredelse følges med boligens udvikling: Med 60'ernes parcelhuse og højhusbyggerier fik et flertal af de danske familier nu ejerskab over eget hus/egen lejlighed³ (Kraul & Søndergaard Madsen 2007), og da husets vinduer (og døre) ofte har udgjort en pæn del af de samlede omkostninger, har folk givetvis engageret sig i vinduet, dvs. en interesse i pris og funktionalitet må forventes at have været til stede - og kan også forventes at være det i dag. Med det postmoderne samfund og dets nye typer boliger, såsom økoboligen, intelligente hjem, 0- eller lavenenergiboliger, og pga. det generelt mere udlignede classesamfund i Danmark, er vinduet i dag en almindelig del af enhver bolig. Derudover har viden om dagslysets indvirkning på velbefindende betydet, at dagslys overvejes meget både af ejere og af arkitekter (Informanter; Bæredygtigt Byggeri, s.11).

Ovenstående betyder, at alle informanter vil have erfaringer med vinduet, men da man i dag taler om en forbrugsmæssig individualisering i samfundet, kan det tilsvarende

³ Ejerskab giver ikke nødvendigvis høj kvalitet. Mange parcelhuse bygget i 60'erne og 70'erne er jf. arkitekt Stefan Valbæk for mørke og for afsluttede i deres form til, at man kan få lys og luft ind. Og det er iflg. Valbæk netop lys og luft, der efterspørges (Kraul & Søndergaard Madsen 2007)

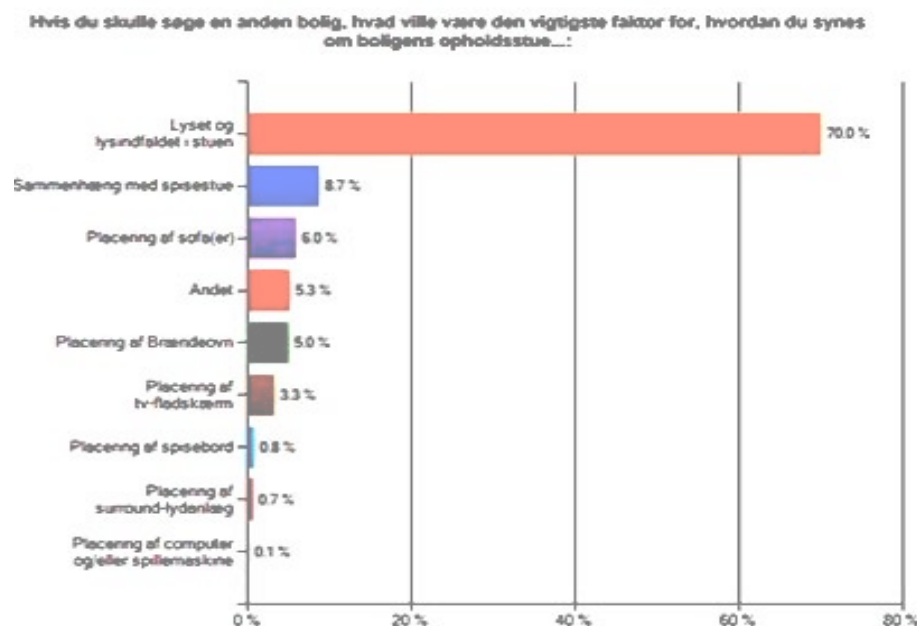
forventes, at også forestillingen om det "rigtige" vindue vil variere i langt højere grad end tidligere.

En undersøgelse af vinduet må nødvendigvis omfatte vinduets 'kerneydelse': Dagslys, udsigt og indsyn, og muligheden for at få luft ud/ind. Det må antages, at dagslysets betydning vil variere for folk, i forhold til om der er meget eller lidt af det. I Norden, med lange, mørke vintre, må det forventes, at dagslyset vil være særligt eftertragtet og muligvis have en særlig plads i danskernes hjerte. Dette kan betyde, at vinduet kan have en større kulturel betydning her end i sydpå, hvor der skærmes for dagslyset, der opleves som alt for kraftigt. Men et vindue med skodder eller gardiner trukket for betyder samtidig, at beboerne ikke kan følge med i det sociale liv eller i vind & vejr udenfor. Vinduet tillader, at lyset kommer ind, men er også grænsen mellem ude og inde og det, der afspejler omgivelserne og gør det muligt at følge med i livet udenfor. At vinduet udgør en grænse er væsentligt og diskuteres i analysen.

Det virker som om, at betydningen af dagslyset hos informanterne ofte beskrives og måles ud fra forestillingen om, at dagslyset er en knap faktor, noget vi mangler. Manglen på dagslys knytter sig selvfølgelig til vejret og sæsonen, eller fordi omkringliggende bygninger eller natur blokerer for lyset. Det er altså med afsæt i en forestilling om, at vi går og mangler (for nogen: savner) dagslyset, at vi kan forstå familiernes forhold til deres vindue⁴, da det jo er gennem vinduet, vi har adgang til lyset. Dagslys er et sanseligt, ikke-materielt fænomen, der især lader sig begribe i et modsætningsforhold: Når dagslyset IKKE er til stede, er det lettere at forstå og italesætte dets kvaliteter, hvorimod lyset og det, der formidler det: vinduet, normalt er noget, vi tager for givet. Almindeligvis vil vinduet og dagslyset derfor, som så mange andre genstande og handlinger i hjemmet, ikke være noget, vi i hverdagen reflekterer synderligt over. Med mindre vi er forhindret i at få det. Vinduet og dets adgang til dagslys kan derfor i en social og kropslig forstand stadig ses som et gode. Det fysiske og mentale behov for dagslys vil ganske vist variere fra person til person og i forhold til sæsonerne (jo mindre sollys, jo mere behov for det pga kroppens faldende produktion af serotonin, der i værste tilfælde fører til vinterdepression) - men dagslys er noget, alle har behov for og ret til, på linje med retten til at have adgang til rent drikkevand og frisk luft.

Dagslys ses også som et valgkriterium, når danskerne vælger bolig. En spørgeskemaundersøgelse lavet af ejendomsmæglerkæden Home blandt deres boligpaneldeeltagere viser, at danskerne udtrykker et specifikt ønske om lys i boligen:

⁴ Oplevelsen af at mangle dagslys kan bestemt være reel: Vinterdepression (SAD), der skyldes manglen på lys og derfor lav serotoninproduktion, forekommer hos ca. 5% af befolkningen (heraf er ca. 75% kvinder). <http://www.apoteket.dk/Sygdomsleksikon/SygdommeEgenproduktion/Vinterdepression.aspx>

Tabel 2: Vigtigste faktor for indtryk af boligens opholdsstue (n=1400)

Home's undersøgelse handler ganske vist kun om boligens opholdsstue, og der er også andre forbehold mht. de enkelte spørgekategorier. Alligevel står ønsket om lys ret klart⁵. At lys kan udtrykke sociale og magtmæssige hierarkier er kendt fra arbejdspladser, hvor tildeling af kontor sker ift. status: Jo flere vinduer og jo bedre udsigt, jo højere stilling.

De nævnte træk ved dagslyset - at det er et *gode* (bilag 4 om dagslysets betydning for læring), der især mærkes i et modsætnings-forhold, nemlig når der er mindst af det, og at vinduet *formidler* dagslyset samt *afspejler* andre forhold ved vejret (fx det kold vejrs frostmarkeringer på vinduet) - betyder, at vinduet bliver et redskab, der gør det lettere for personen at sanse sig selv og sin omverden. Disse forhold udgør en baggrundsforståelse i undersøgelsens samtaler med informanterne såvel som i analysen.

Sammenhæng mellem vindue og hjem

Fokus er på vinduet i privatboligen, og hvad det gør for folk. Vi kan derfor med fordel se på antropologiske teorier om betydningen af *hjemmet*, når vi skal forstå betydningen af vinduet. Derfor først 3 antropologiske perspektiver på *hjemmet*:

- Hjemmet = LIMEN i en hektisk hverdag, der giver struktur/tid/sammenhold

I det postmoderne samfund spiller hjemmet en stor rolle i at holde sammen på familien og give mening i et fragmenteret liv. Hjemmet bliver et helligt sted, en 'helle' i familiens travle hverdag. Hjemme 'fejrer' vi familien (kernefamilien). I kraft af vaner & ritualer prøver vi dels at holde sammen på familien i en stadig mere tidspresset hverdag og holde den sund, og at videreføre vanerne & ritualerne til børnene. I denne videreførsel af vaner ligger ønsket om at give sunde vaner videre (dvs. handlinger udføres aht. omsorg). Sådanne vaner og ritualer handler ikke kun om højtidsbestemte traditioner som udsmykning af vinduer ved juletid, men ses også i form af helt almindelige

⁵ Udover lys blev også luft, bevægelsesfrihed og smuk udsigt, jf. le Corbusier idealer i 30'ernes funktionalistiske arkitektur (Eiler Rasmussen 1989). Funktionalismen skulle sikre, at bolig og samfundsudvikling var i overensstemmelse, og opfyldte menneskenes krav til sunde boliger i en naturlig udformning. Dette sundhedsaspekt ses stadig.

hverdagslivshandlinger og i tilknyttede kommentarer som 'luft lige ud på værelset', 'husk at lukke vinduet, når du går', eller handlinger som at fylde kander med vand og stille dem i køleskab, så der altid er koldt vand tilgængelig for familien, og man undgår at lade vandet løbe (og dermed spilde det) for at få et enkelt glas.

- Hjemmet = ET SOCIALT PROJEKT, hvor målet er velvære ('dwelling', Ingold 2000)

Hjemmet kan ses som rammen for (idealet om) kernefamilien, hvor ombygning, renovering og indretning af hjemmet er udtryk for et socialt projekt, der i lige så høj grad handler om at bygge og vedligeholde *familien* og ens rolle her, som det handler om at værdiforøge og forbedre huset. Man kan med fordel skelne mellem begreberne 'building', den rent funktionelle renovering af hjemmet, hvor isætning af nye vinduer vil være et eksempel, og 'dwelling', der dækker over hjemmet som ramme for socialiteten, hvor fx udsmykning af vinduet til jul illustrerer ønsket om at etablere den følelse af velvære, der er indeholdt i begrebet 'dwelling'. Det er 'dwelling', der udgør baggrundstæppet for familiens sociale roller & samvær og her, at man kan tale om mental og kropslig velvære og komfort. For at opbygge og bevare socialitet og oplevelsen af velvære er man nødt til at etablere det og holde det ved lige. Det er derfor gennem gentagne handlinger i et vist identisk mønster, at 'dwelling' opbygges, da 'dwelling' forudsætter et samspil med genstande og omgivelser. Dette samspil vil foregå dynamisk og løbende. 'Dwelling' mht. brugen af vinduet har fx vist sig i form af at bruge solskin strategisk.

- Hjemmets DOBBELT FUNKTION ('impression management', Goffman 1959)

Hjemmet er arnen for familiens hygge og socialitet, da hjemmet rummer familielivet "*back stage*". "*Back stage*" er det intime og sociale rum, hvor familiemedlemmerne kan slappe af ift de normer og krav, de ellers konfronteres med udenfor hjemmets rammer. Samtidig skal et hjem også kunne have gæster og være et præsentabelt sted, dvs hjemmet skal også rumme "*front stage*" features. "*Front stage*" er en betegnelse for de rum, hvor andre end familiemedlemmerne kan være til stede, og hvor hjemmet lader sig præsentere udadtil. Front stage er i højere grad defineret af kulturelt fastsatte normer, herunder hvilket indsyn, der anses som akseptabelt. Behovet for kontrol over indsyn i ens hjem - kontrol over, hvem der kan se ind, hvor meget, i hvilke rum og hvornår - er et tema, samtlige informanter henviser til. Hjemmet må altså håndtere både front stage og backstage adfærd, dvs. mange forskellige funktioner og behov i familien, og udtrykke de kulturelt akcepterede normer.

De 3 perspektiver lader sig udlæse i interviewene og indgår derfor som baggrundsramme for analysen, da en forståelse af hjemmets betydning bidrager til at forstå vinduets.

Rituelle handlinger i hjemmet

At tale om vinduet som en 'ritualiseret handling' kræver præcisering. Der er nemlig ikke tale om de klassiske, institutionaliserede ritualer, som udgør indrammede og identificerbare former af social handlen, hvor man ofte fejrer noget. I stedet kan man tale om *ritualisering*.

Ritualisering dækker over de kreative strategier, taktikker og rutiner i hverdagslivets handlinger, hvor folk med ord, gestikulation, følelser, kroppe, genstande og kulturelle forestillinger forsøger ikke blot at kontrollere og forstå deres relation med verden, men at forandre hvordan verden fremtræder for dem. Forsøget på at forandre ses ofte i situationer præget af separation og overgang, forandring eller krise. Processer af

ritualisering er et iboende aspekt ved hverdagslivet, og det kommer tydeligt frem i de måder, vi opbygger fortællinger på og i de praksisser, vi foretager i hjemmet – rengøring, madlavning, udluftning, hvordan vi læser nyheder, argumenterer, joker, etc. Centralt for alle disse handlinger er processen med at overføre eller projicere tanker og følelser over på genstande eller personer. Det gør folk, fordi de forsøger at forstå og forandre indre oplevelser af forvirrende, modsatrettet eller kaotisk karakter. I det moderne samfund har vi mange forskellige roller og agerer i mange forskellige sfærer, hvor vi hele tiden må træffe en mængde beslutninger og valg ud af et nærmest uendeligt antal muligheder. Dette indebærer ofte en transition og oplevelse af forvirring, at man 'famler i blinde' i et hav af mulige valg. Et eksempel er overgangen mellem arbejdsliv og fritidsliv, en overgang, der indeholder rolleskift og modsatrettede følelser/værdier. Denne overgangsfase kan afspejle sig i ritualiseringer i hjemmet, såsom udluftningspraksisser: Folk lufter ofte ud, når de kommer fra arbejde og ind i deres hjem, uanset om et konkret behov for udluftning reelt er til stede. Men denne praksis med at lufte ud i huset, når man kommer hjem fra arbejde, ritualiseres netop for at give personen styr på modsatrettede roller og forskellige værdisæt, i dette tilfælde når personen går fra et arbejdsliv med tilhørende krav om en effektiv arbejdsidentitet til privatsfærens rolle som omsorgsfuld, tålmodig forælder eller ægtefælle (Hauge 2013, forthcoming).

Også vinduet og dets tilknyttede handlinger - såsom at åbne og lukke vinduet for at ventilere rummene, fornemme vejret, lytte til omgivelserne, at stille sig hen til vinduet blot for at følge med i vejr og vind og hvad der sker udenfor på gaden, samt at udsmykke vinduet eller vindueskarmen - ser ud til at foregå ritualiseret, som en vis rutine eller i et sæsonbestemt mønster. I hvert fald selve handlingen/udførelsen af praksissen, hvorimod elementerne naturligvis varierer. Det skal jeg komme ind på i det følgende.

KIM-model

En praksis lader sig dekonstruere i hhv. '*kompetencer*' (der omfatter hvad der skal til for at udføre den, men også kompetencer ift vedligeholdelse og brug af fx fjernbetjening), '*images*' (såsom kulturelle forestillinger og diskurser om hvordan praksissen 'bør' se ud/foregå) og '*materialer*' (elementer der er nødvendige for at kunne udføre praksissen, her naturligvis vinduet, men også at det rent faktisk kan åbne, når man ønsker at lufte ud). Når det kan være nyttigt at se på praksissens enkelte elementer, skyldes det, at man på den måde får et bedre overblik over, om der fx er særlige steder, der viser sig specielt betydningsfulde eller problematiske. Herefter gengives kort nogle af de elementer, der er fundet i analysen, med den tilføjelse, at det er *samspillet* mellem de 3, der rummer, hvad vinduet 'gør for folk':

Kompetencer i vinduespraksisser: Disse omfatter fx at være bevidst om solens gang i rummene. Konkrete handlinger forbundet med brug af vinduet kan være at sætte sig strategisk ift vinduet, indrette med borde og stole efter lysets gang i rummet, lukke og åbne for at fornemme vind og vejr udenfor. Og så helt konkret at sætte sig godt til rette i stolen, så udsigten fra vinduet kan nydes og inspirere. At søge solen er et arketypisk fænomen, og at mærke varmen fra den opleves som en særlig nydelse.

Images forbundet med vinduet: Et vindue, der har gardinet rullet ned, også om dagen, kan give indtryk af sygdom e.l. hos beboerne (noget må skjules) – hvorimod tildækning af vinduet akcepteres om aftenen. Store facadevinduer kan virke grænseoverskridende, og 'æde' det offentlige rum, mens mindre vinduer kan virke "hyggelige". Også udsmykning af vinduet gør det noget, som beboerne beskriver "hyggeligt".

Materialer, der anvendes ved vinduesrelaterede praksisser: Naturligvis selve vinduet og dets enkeltdele (energiglas e.l.), samt indstillingsmuligheder, fjernbetjening til ovenlysvinduet; gardiner; vindueskarm; tilbehør til vedligeholdelsen af vinduet, etc.

Det vil blive illustreret i rapportens sidste del, afsnit IV, om analysens fundne temaer, modellen i fig. 1 samt de tre elementer (KIM) vedrørende brugen af vinduet, spiller sammen.

Opsummering på Del II

Vinduet har som udgangspunkt, i form af betydningen "lysåbning", positive konnotationer og er i dag en almindelig del af enhver bolig. Såvel viden som folks personlige erfaringer med dagslysets indvirkning på velbefindende har gjort dagslys stærkt ønsket i boligen og er særligt eftertragtet pga. den generelle mangel på det. Dagslys overvejes derfor meget af ejere ved ombygning og huskøb, samt af arkitekter. Hjemmets særlige karaktertræk, fx betydningen af at etablere en sund og tryk helle for familien, har indflydelse på både brugen af og synet på vinduet. Fx giver vinduet mulighed for at lufte ud og dermed etablere det sunde og behagelige indeklima, der ønskes i hjemmet. Ved at forstå *hjemmets* betydning får man altså perspektiver på *vinduets* betydning (og status) hos folk.

Hvad vinduet 'gør for folk' antages desuden at udmønte sig i, at hverdagens handlinger forbundet med vinduet vil fremstå som en ritualisering – en ritualisering af praksisser tilknyttet vinduet, der omfatter andet og mere end vinduet (nemlig vindueskarm, gardin, udsmykning o.l.). Vinduet og dets tilknyttede handlinger - såsom at åbne og lukke for at ventilere rummene, fornemme vejret, eller lytte til omgivelserne, at stille sig hen til vinduet for at følge med i vejr og vind eller hvad der sker udenfor på gaden, samt at udsmykke vinduet eller vindueskarmen - ser ud til at foregå som en vis rutine og i et sæsonbestemt mønster. I hvert fald selve handlingen/udførelsen af praksissen, hvorimod elementerne naturligvis varierer.

Set som en praksis afspejler vinduet og vinduesrelaterede handlinger kompetencer, images og materialer. Disse elementer har sammen betydning for, hvad vindet 'gør for folk'.

DEL III: Analysen

Temaer fra analysen

Vinduets betydning ses i 6 temaer, der træder frem ved analysen af de kvalitative data:

1. Dagslyset og typer af lys
2. Udsigt og indsyn
3. At følge solen
4. Vinduets scenografi: Om vindueskarm, gardiner og udsmykning af vinduet
5. Vinduets rolle i det sociale liv: Fravær og nærvær
6. Sikkerhed & funktionalitet

Indikationer på betydningen af frisk luft fremkom som nævnt under tema 3 og 6, men er behandlet i selvstændige undersøgelser (Hauge 2010, 2011). Hver af de 6 temaer behandles for sig, men først nogle betragtninger om vinduet som husets 'øjne':

"Om aftenen er store glaspartier [henviser til facadevinduer] som store, sorte HULLER. Det er ubehageligt." *Jørgen*

Jørgen er - som stort set alle informanterne - forbeholden overfor vinduer med meget store glaspartier. Når samtalen falder på Ørestadens glasfacader, tager de fleste afstand til den form for vindue. Jørgen påpeger, at et facadevindue med stort glasparti kan virke skræmmende at se på om aftenen. At vinduet kaldes 'husets sjæl' og 'dets øjne' er velkendt, og Jørgen beskriver netop et hjem ud fra, at huset kan fremstå ubehageligt med store, sorte huller (minder om døde øjne), der indikerer noget uhyggeligt, et tomt hus eller noget anormalt – øjnene er simpelthen ude af proportion med resten. For at et hus bliver oplevet som et *hjem*, må huset altså have de rette vinduer i de rette proportioner og helst signalere, at nogen er hjemme/huset er beboet. Hjemmet ønskes ikke associeret med noget sort/tomt, da det er et socialt sted, dynamisk og med liv og rammen om familien. Dermed illustrerer han også indirekte det *besjælede hjem*, og at vinduerne har stor betydning for boligens udtryk. Det rigtige vindue for Jørgen er altså et, der ikke har for stort glasparti, da det kan skræmme, hvorimod et velproportioneret vindue virker behageligt.

Betydningen af det velproportionerede vindue (og den velproportionerede bygning) er almindelig viden blandt arkitekter og kendt siden Vitruvius' tid⁶. I et interview i 1971 sagde arkitekten Arne Jacobsen om det arkitektoniske skønhedsindtryk, at "det primære er proportioneringen. Det er netop proportioneringen, der gør de gamle græske templer klassiske i deres skønhed. Det er som store blokke, hvor luften bogstavelig talt står hugget ud mellem søjlerne. Og hvad enten man kigger på en bygning fra barokken, fra renæssancen eller fra nutiden - dem, man har lyst til at se på, dem, man beundrer, de er allesammen velproportionerede, det er helt afgørende."

(<http://www.emu.dk/gym/fag/bk/fagomraader/arkitektur/arkitekturtekst.pdf> - fra nettet, sept. 2012).

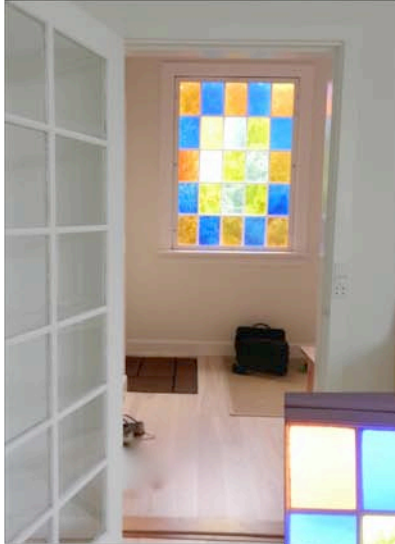
Selv om flere af informanterne har nævnt betydningen af de rette proportioner samt placeringen af vinduet også ift. beboernes højde, er det ikke med som særskilt tema. Dette skyldes, at vinduerne som udgangspunkt *var* placeret i boligerne ved køb (med undtagelse af tre familier, der af samme grund havde synsvinkler på placering af vinduerne og deres proportioner ift. husets arkitektur).

⁶ For over 2000 år siden formulerede romeren Vitruvius tre hovedprincipper for arkitektur: 1. firmitas = soliditet, 2. utilitas = nytte, 3. venustas = skønhed. Skønhed opstod, når en bygning fulgte de rette, faste proportioner (inspireret af menneskekroppen).

TEMA 1: Dagslyset og typer af lys

"For mig handler vinduet om hygge, fx når stearinlysene spejler sig i glasset, og om at få frisk luft ind, og dagslyset selvfølgelig. Uhm, at sidde i en solskinsplet". *Sofie*

Indledningsvis bringes nogle udsagn, der tydeligt illustrerer værdien af vinduet, nemlig dets adgang til dagslys:

- "vinduet for mig er dagslys, sol, kontakt med omverdenen, tryghed, og de er stort set lige vigtige. Det er vel også det æstetiske, at vinduerne passer til husets stil."
- "... det er livsglæde, og vinduet formidler det [...] Man føler sig løftet."
- "... dagslyset SKAL jeg ha' adgang til, det er inspiration i mit daglige arbejde."
- "... det føles sundere, al den lyshed, lethed, klarhed."
- "... vinduerne var én af grundene til, at vi købte huset."

Alle interviewedes relation til deres vindue er stærkt forankret i betydningen af dagslys. De interviewede familier værdsætter lyset, der beskrives som en kilde til liv og energi, livsglæde og inspiration, sundhed og renhed, præcis som udtalelserne illustrerer. Disse træk blev nævnt af alle informanter, men andre træk ved dagslyset blev også fremhævet: Af mere funktionel karakter kan nævnes, at nogle påpeger, at dagslyset giver lys til at se ved, som kan være mere behageligt at læse ved end kunstlys. Dagslyset giver også rummet sin særlige karakter, både hvad angår form og farverne i rummet. Uden dagslys, ingen skygger – og det er samspillet mellem årstidens skiftende dagslys og skygge, der er med til at give rummet en slags liv ved at fremstå anderledes i form og farve. Vinduets status hos folk knytter sig derfor (som forventet) meget til dets formidling af dagslys. Dagslyset bidrager med:

- liv & energi, livsglæde & inspiration, sundhed & renhed (fx mindre risiko for SAD)
- en dags-/sæsonrytme ved at man kan følge med i omgivelserne og deres udvikling
- lys, der er behageligt for øjet, til at se ved
- karakter til rummets form og dets farver⁷

⁷ Disse træk - samt at farverne bliver flottere og klarere med dagslyset - stemmer overens med resultater fundet hos 7 danskere, interviewet af sociologistuderende i forbindelse med opgave i innovation.

Cecilie og hendes mand bor i en lejlighed i København, der ligger øverst i ejendommen med vid udsigt og gennemstrømmende lys i lejligheden. Hun fortæller, at vinduerne havde betydning for købet af lejligheden, og at lyset gør det rarere at være der:

”Jeg var fra start meget draget af alle vinduerne men har nok et favoritvindue, og der spiller lyset ind. Indramningen af vinduet har også betydning, at lyset brydes lige præcis sådan, lige præcis her. Det gør det rarere at være her. Det er jo sådan noget atmosfære-noget. [...] Vi har ret lidt behov for oplysning fra lamper nu, og det føles sundere, al den lyshed, lethed, klarhed. Før havde vi lys tændt for at holde hjemmet i gang, nu har vi naturligt lys.” *Cecilie*

Foto: Køkkenvinduets udsigt fra Cecilies lejlighed

Typer af lys

"Lyset skal ind, men det må gerne filtreres gennem noget, synes jeg". *Peder*

"Man vil jo ikke have det direkte skin, vel, men mere et diffust lys. Det ku' være interessant. Jeg har lidt fortrudt, at de er klare. Det er da sjovt at se månen, men vi skulle nok have haft film på. [...] Matterede ruder spreder ligesom lyset, tænker jeg. Lyset har jo karakter sammen med væggen, lyset brydes og reflekteres. Det giver de kæmpestore panorama-vinduer ikke. Og det har også noget med formen at gøre. Om aftenen er store glaspartier som store, sorte HULLER. Det er ubehageligt. Men sådan er det ikke med de små vinduer".

Jørgen

Foto af vindue med stærkt ovenlys

Jørgen taler her om at få ændret lysets karakter gennem vinduet, hvilket han ser som en styrke ved vinduet. Og fremhæver, at han foretrækker mindre vinduer, der har flere muligheder for at spille sammen med lyset.

Foto: Jørgen & Evas karnap med den ofte åbne dør

Foto: Ovenlysvinduet i stuen

Når Jørgen taler om ønsket om et diffust lys, er det som modpol til det skarpe, direkte lys. Han holder af mattede ruder af samme grund, på samme måde som Peder taler om et dejligt lys, når det er filtreret gennem noget (fx gennem en trækrone e.l.).

Helle og hendes familie har købt stueetagen af et hus på Frederiksberg, og een af grundene var de smukke, farvede vinduer, de franske døre – i det hele taget: Al lyset fra vinduerne.

Fotos: Vinduer, franske døre og glasparti i Helle hjem

Foto: Helles og familiens hus

Helle nævner glæden ved dagslyset, og at det netop ikke er direkte:

"Vi får alt det lys ind, det giver én en løftet stemning. Det var en af grundene til, at vi købte huset. Men det er også lidt dobbelt: Det er flot med farverne og de gamle vinduer, men det er en stor udfordring, for de kræver vedligeholdelse, og de små ruder er svære at erstatte. Min far sagde, 'skift dog det gamle lort', det er nok en generationsting. Og det ER heller ikke energivenligt, men vi har lavet forskellige tiltag. Jeg nyder meget, at vi kan se ud på de kæmpestore træer og følge himlens farver. Og vi har heldigvis ikke direkte sol ind her." *Helle*

Her får skønheden i glasset og de sjældne vinduer Helle og hendes mand til at gå på kompromis med energivenligheden: Hellere lave forskellige tiltag i energivenlig retning (forsatsrude fx) frem for at udskifte de gamle vinduer.

Ikke alle de gamle vinduer er dog i kridthuset. Helle har et, hun ikke bryder sig om:

"Det er bare så irriterende, virkelig dumt, nej, det skal bare ud, vi ved ikke, hvordan vi helt skal gøre det, det er jo badeværelset, og det nye skal jo passe ...". *Helle*

Irritationen skyldes bl.a. at det er placeret upraktisk og "bare rigtig grimt at se på".

Foto: Det irriterende vindue

Henrik og Mette bor i et parcelhus i en lille by i provinsen. De har lavet det meste om i huset, bl.a. skiftet alle døre og vinduer og lavet en tilbygning. "Det, vi skal lave næste gang her i huset, er så at slibe dem og male dem", fortæller Henrik. De omtaler deres vinduer med stor tilfredshed, især i tilbygningen har det særlige vindue betydet, at der altid er lys i stue, køkken og tilbygning, året rundt:

"Vi har jo et kig til himlen året rundt. Det giver os ligesom 'udsyn', altså, vi kan jo altid se hele himlen og farverne. Jeg er faktisk meget opmærksom på lys. Det er lige nu det helt store samtaleemne på arbejdet, for ledelsen har lavet vinduerne mørke, de har ligesom fået en film på, for ikke at distrahere os eller blænde eller gøre det for varmt. Men jeg sidder jo i IT-afdelingen og kigger ind i skærme hele dagen, og for mig har det virkelig stor betydning, at jeg en gang imellem kan se ud på noget, og for nogle uger siden kunne jeg nyde markerne og lyset, men nu er det helt mørkt. Jeg tænker faktisk på, om vi bliver deprimerede af det. Lige pludselig har jeg fået et ret dårligt arbejdsmiljø." *Henrik*

Foto af vinduet i tilbygningen (et meget lyst rum, hvilket fotoet desværre ikke viser)

Foto af havedør i tilbygning – markise ofte rullet ud pga store mængder sol

Henriks kommentar om lysets værdi i hans arbejdsliv viser, at særlige arbejdsfunktioner kan have ekstra behov - både fysisk og psykisk - for lys og udsigt. Det er ikke et problem hjemme: I hans og Mettes hjem er der meget lys og luft, havedøren er ofte åben hele sommeren, og markisen tit i brug for at skærme mod det alt for skarpe lys og give skygge til tilbygningen.

Mette fortæller, at hun oplever de store mængder lys skønt, og er meget glad for det ekstra lys, der netop blev tilført med tilbygningen: "Og det var helt Henriks fortjeneste, det havde jeg overhovedet ikke tænkt på". Men med meget lys følger ofte meget varme - og i den varme stue kan ikke alle vinduerne åbnes. Det kan alle husets øvrige vinduer dog:

"Jeg åbner nu alligevel en gang imellem, hvis der lige skal luftes lidt ud, og mest køkkenvinduet og så døren eller vinduet i bryggerset. For vi har Genveks, så det duer ikke her med at åbne. Genveks spiller nok en større rolle for den daglige brug af vores vinduer, tror jeg. Hen på sommeren lukker vi helt for Genveks og åbner, som vi vil. For jeg skal ha' luft. Men vi kunne sørme godt tænke os insektnet over det hele, også her ved havedøren, og det skal være praktisk, for børnene løber jo ud og ind." *Mette*

Udtalelsen illustrerer, at Mette er strategisk i sin brug af vinduer, men at brugen af dem må spille sammen med andre systemer i huset, her Genveks. Hvad vinduet 'gør for Mette', er altså betinget af, hvad Genveks også gør! Med et grin påpeger Mette desuden en negativ konsekvens af lys, der strømmer ind - det kan vise, hvis der trænger til at blive gjort rent:

"Jeg foretrækker matteret glas på døre og synes også bedst om store vinduer, hvor man kan trække noget for om aftenen. Det må godt virke rent og minimalistisk. Vi har jo tidligt skiftet vinduerne og var nok præget af, at det lys, vi fik ind med de gamle, det var sådan 'øv', sådan noget negativt lys, hvor man ku' se alt det, der sku' gøres rent. Derfor havde vi altid trukket for. Nu virker her bare altid rent, lyst. Og jeg kan godt li', at der virker rent. Jeg har brug for orden." *Mette*

Tove og John bor i et hus fra 1936, de selv gennem de sidste 5-6 år har nærmest totalistandsat og har lavet rummene om, så de får mest muligt lys. De har bl.a. tilført flere kældervinduer, så kælderetagen, der har egen indgang, nu kan bruges bedre:

"og ikke kun som sådan et sted, man bare skal sove, vel, nu er der jo lys og jeg kan bruge det her som arbejdsværelse, det er lyst nok, og man sidder ikke og bliver helt deprimeret". *Tove*

Foto: Arbejdsværelset i Toves og Johns kælder

Tove fortæller videre, at hun aht. dagslyset har (meget livagtige) kunstige blomster i nogen af vinduerne:

”Jeg er ret glad for orkideer, men de kan jo ikke vokse i det her vindue eller det andet, der er alt for varmt og lyst. Jeg vil jo ikke for undvære lyset, og det er også derfor vi ikke har gardiner men kun de her helt, helt smalle, og så må jeg jo snyde med planterne.” *Tove*

Foto: Lysindfald bestemmer vindueskarmens opstilling

Vinduets dagslys sætter med andre ord også begrænsninger for beboerne, men opleves ikke som et problem, snarere som noget man må håndtere kreativt.

TEMA 2: Udsigt og indsyn

Alle informanter skelner skarpt mellem udsigt og indsyn: Udsigten ønsker man, men ikke indsynet – eller i hvert fald har man brug for at være i kontrol over, hvor og hvornår indsyn er tilladt.

Foto: Børnenes vinduesplads

"Jeg har brug for at være afskærmet. Der er folk, der kan finde på at stille sig på tæer for at kigge ind til præsten. Jeg er simpelthen nødt til at holde folks blikke på afstand. Det er jo ikke til at holde ud at føle, at man er under observation." *Helena*

Køkkenvinduet har fået sat plastfolie på en del af vinduet som beskyttelse mod indsyn fra vejen. Når Helena er gået på kompromis med en dejlig udsigt til det store træ i forhaven, skyldes det behovet for at have en intimsfære, en backstage, hvor man er privat og i 100% kontrol over hvem, der får indblik i familiens liv. Behovet for at være privat kan naturligvis være større, når man har en offentlig og kendt funktion i lokalområdet, men det er et behov, som *alle* informanter henviser til.

Det følgende eksempel kommer fra Cecilie, der er mor til en lille dreng. Cecilie påpeger, at hvis man har et stort indsyn, risikerer man også hele tiden at skulle passe på, at alt hvad man gør, er i overensstemmelse med omgivelsernes normer:

"Her har vi jo mega udsyn, over hele Frederiksberg, og grøn baghave, skolen, og sol fra begge sider. Jeg kan godt li' det åbne, men der er ingen, der har indsyn til os [lejl. ligger øverst, 4. sal, langt til naboerne], det er rigtig, rigtig godt. [...] Det ku' have været grænseoverskridende, fx da jeg ammede, så det er rart, at tilfældige forbigående ikke kan glo ind. Hvis man har meget indsyn, er man nødt til at overvåge sine egne handlinger. Vi kan faktisk selv se over på en jødisk familie, det har vi jo set om fredagen, hvor der er mange middagsgæster med kalotter. Det er jo lidt sjovt, synes jeg, at vi kan følge deres højtider lidt, på afstand. I vores gamle lejlighed var det for meget,

her lå lejlighederne så tæt, at vi kunne se lige over på X [kendt, ældre kvindelig politiker], når hun tog tøj på. Og det var jo ikke rart for nogen." *Cecilie*

Udtalelsen fra Cecilie viser, at der er en hårfin grænse mellem hvad, der opleves som ok at kunne få indsyn til (en middag), og hvad der opleves ubehageligt og grænseoverskridende (nøgenhed), selv når man sidder backstage i egen stue. Det handler altså ikke kun om at være i kontrol over hvem, der kan kigge ind til én selv. Ikke at være i kontrol over ens udsigt, når den giver indsyn i andres hjem, er således heller ikke altid ønskværdigt. Der må afstand til.

Ginette fortæller, at hendes yndlingsvindue netop er det, der har den bedste udsigt og *samtidig* intet indsyn:

"Mit yndlingsvindue er min karnap. Her kan jeg se det hele fra flere vinkler. Og folk der går på gaden kan ikke se ind." *Ginette*

Foto af Ginettes yndlingsvindue med klassisk vindueskarmopstilling

Henrik, der løber meget, er glad for de mange vinduer og udsynet, som han bruger til at planlægge efter:

"Jeg kan jo hurtigt lige ta' en status på vejret, 'skal jeg løbe nu eller vente?'" *Henrik*

Henriks strategiske brug af udsynet som noget, der gør det muligt for ham at navigere efter, er helt i overensstemmelse med sammenlignelige studier (Hauge 2010, 2011, 2012).

Karina & Jeff og deres 2 drenge flyttede fra lejlighed til parcelhus, hvor de har boet siden 2005. Huset er fra 1969. De har lavet meget ved hus & have, bl.a. fået nye vinduer med energiglas, da de gamle duggede indvendig, indlagt jordvarme, lavet haven om, så den kom i niveau med huset og fjernet en grim udestue. Jeff fortæller:

"Vores naboer var helt bekymrede. Vi blev inviteret til kaffe og pep-talk for ikke at rive

den ned, for de tidligere ejere havde jo selv lavet den, og 'den var nu så flot'. Det var hyggeligt nok, for vi mødte jo naboerne, men ned skulle den. Den tog lys og udsigt, og jo mere grønt, vi kan se fra stuen, jo bedre. [...] vi vil også rive carporten ned på et tidspunkt, den er også grim. Lasse kan se lige ud på den, det holder ikke." *Jeff*

Naturligvis er behovet for at have en smuk udsigt ikke nødvendigvis ens i familierne. På turen gennem huset fortæller Lasse, at han ofte har trukket gardinerne for, men ikke pga. udsigten, derimod for at kunne se på computeren uden at blive blændet:

"Det er ok med udsigt til den carport, jeg er lidt ligeglad, det er mest far, der er irriteret over den." *Lasse*

Foto: Lasses værelse med udsigt til carport - til ære for fotografen blev gardinet trukket fra

Når man flytter ind et nyt sted, har man naturligvis ikke detaljeret kendskab til hus og omgivelser – forstået på den måde, at man sjældent har fornemmelsen af det indsyn, naboerne kan have. Det er en læringsproces. Karina fortæller, hvordan hun blev opmærksom på indsynet, da hendes nabo henvendte sig til hende:

"Ja, det var så lidt underligt, for jeg vil nok beskrive mig selv som ret blufærdig, og så sagde han, 'det er da også blevet rigtig pænt i køkkenet, synes jeg', og så gik det op for mig, at han jo kunne kigge lige ind i køkkenet ovre fra sit hus. Og selv om jeg nok aldrig står helt splitterfornøjet, var det alligevel lidt grænseoverskridende. Altså, det er jo en utrolig sød nabo, helt igennem, men jeg fik da lige tanken, 'hvad mon han ellers har set'? Så det blev jeg lidt opmærksom på derefter." *Karina*

Foto af Lasse i køkkenet med det frie ind/udsyn til naboen

Karina nævner, at hun værdsætter udsigten så meget, at hun har fravalgt at have en sort plastfugl på glasset på stuevinduerne og "har faktisk lidt dårlig samvittighed over det, men heldigvis er det kun få gange, at fuglene er fløjet ind i ruderne".

Tove fortæller, at hendes favoritvindue er det, der vender mod haven. Ligesom Karina værdsætter hun også at kunne føle sig tryk mht at have kontrol over indsynet – at naboerne netop ikke kan kigge ind. Når stuevinduet er hendes yndlingsvindue, skyldes det ikke kun, at det giver adgang til meget dagslys, har udsigt og kontrolleret indsyn. Det skyldes mest et træk, der (indirekte) knytter sig til udsigten: De store glaspartier giver hende følelsen af at sidde direkte i naturen, at være et med det grønne.

Foto: Venstre, Toves stuevindue med udgang til stor træterrasse og fjernstyret markise
Højre, køkkenvindue med strategisk placerede høj hækbeplantning

Vinduerne i Toves stue forlænger så at sige rummene udad. De store glasvinduer giver dog også meget direkte sol, men markisen anvendes som beskyttelse og skygge.

TEMA 3: At følge solen

Fra samtalerne dukkede et lidt overraskende tema op. Hvor man kunne forvente, at alle af sig selv ville omtale dagslysets værdi (og det gjorde de), var det ikke til at forudse, at så mange spontant talte om glæden ved *at følge solen*.

Mange boliger placeres på en grund ift solens gang, ligesom også placeringen af rummene i mange huse virker til at tænke solens gang ind: Soveværelse mod det kølige nord-øst, køkken mod øst aht morgensol, stue mod syd-vest så eftermiddagens og aftenens sol kan nydes. Men når man køber en færdigbygget bolig, har man ikke nødvendigvis muligheden for at indrette ift solen. Alligevel peger informanterne på, at de flytter sig med solen. Cecilie fortæller om det i følgende kommentar:

”Vi har nok et mere intimt kendskab til vejret og det skiftende lys med de her vinduer og det store udsyn. Det giver en anden rytme, jeg flytter mig med solen. Det er sjovt at se, at når Rasmus kommer hjem, så søger han og Theodor automatisk mod lyset, der er mere fysisk leg her i stuen, al legetøjet rykker ind her, selv om der faktisk er mindre plads at lege på. Vi har helt forskellige spor, vi følger, men det er nok fælles, at vi følger solen.” *Cecilie*

Ginette, der har lange arbejdsdage og ikke meget tid til sig selv, prioriterer sit køkken højt, da det giver hende et kig til solen, når den står op, og på den måde muligheden for at være del af dagens begyndelse:

”For mig er det meget vigtigt, der er dagslys de steder, jeg befinder mig, så jeg har mindst muligt behov for kunstlys. Dagslyset giver livsglæde, og vinduet formidler det. Det her hus er ældre men modsat i 70’erne med de små vinduer er jeg glad for mine store og for mit køkken i ØST [betones]. Morgenmadsstunden er en væsentlig del af mit liv, jeg har noget tid for mig selv inden arbejdet og travlheden, og jeg nyder det meget. Tænk at kunne se solen stå op. Man føler sig løftet. Jeg har indrettet mit hus i forhold til solen. Om eftermiddagen har jeg den i stuen og også om aftenen.” *Ginette*

Helle nævner, at grænsen mellem inde og ude for hende er selve solskinsstriben. Den nyder hun at sætte sig i. Sofie påpeger det samme: ”Uhm, at sidde i en solskinsplet”.

TEMA 4: Vinduets iscenesættelse - om vindueskarm, gardiner og udsmykning af vinduet

Vindueskarmen: Et diorama om livet i familien

Til vinduet hører som regel en vindueskarm - og når informanterne beskriver, hvordan de bruger vindueskarmen, træder en tydelig kønsdimension frem. Mændene virker ganske enkelt overraskede over at få et spørgsmål, der handler om vindueskarmen, fremstår lidt uinteresserede og siger også selv, at det går de ikke op i:

"Tja, der står da vist noget, børnene engang har lavet. Eller også er det flyttet. Der er planter ved jeg." *Jeff*

Vindueskarmen virker som en plads i boligen, der har kvindernes interesse. Ikke at det betyder, at mænd dermed er uinteresserede i vinduet - langt fra. Det er blot ikke karmen, som de interviewede mænd finder 'gør noget for dem eller de gør noget med'. Karmen blev omtalt af en enkelt mand, fordi han var glad for, at planterne i vindueskarmen tidligere havde skærmet så meget for det skarpe lys, at han kunne se TV uden at blive blændet. Så her havde vindueskarmen værdi. I dag er der rullegardiner, når det bliver for svært at se TV, men helst foretrækker familien at undgå at rulle ned for at få mest muligt udbytte af udsigten.

Foto: Jeff ser VM-kamp

Det er naturligvis problematisk at referere den slags, da der er en vis fare for at bidrage til kønsstereotype opfattelser. Det stemmer på den anden side overens med undersøgelser om boligindretning, der peger i retning, at det æstetiske udtryk i boligen mest er et kvindedomæne. Et studie af vinduer i Holland har fundet samme tendens:

"Window decoration, in combination with glimpses of the interior decoration, enables Dutch women to guess lifestyle and household composition. Decorating the window and judging the window decoration of others are essentially a woman's affair" (Cieraad 1999: 31).

Visse karme er dog helt kønsneutrale og har mere rent funktionel værdi, som flg. foto af badeværelsets brusebadsting viser – en karm, der er meget dyb, da huset er bygget af brede halmballer:

Foto af dyb vindueskarm i badeværelse

Isoleres set, som en 'løsrevet' genstand i boligen, er karmen interessant af flere grunde. Karmen har forskellige funktioner, som de fleste kvinder beskriver som en meget vigtig del af vinduet med sine egne, helt unikke muligheder. Karmen rummer følgende træk:

- et alternativ til andre former for opbevaring (reol/skuffe etc.)
- funktionalitet gennem adgang til dagslys og verdenshjørner (visse planter skal stå strategisk ift. N/S/Ø/V)
- ren æstetik, udstillingsområde, der kan leges med
- bruges - hvis indenfor rækkevidde - af børnene som en udvidet legeplads
- giver mulighed for sæsonbestemt brug (pynt ved højtider, og at bruge karmen som spirebed om foråret, etc.)
- er noget at tale om

At karmen har disse træk, giver den en særlig status. I folks opfattelse virker vinduet derfor mere 'ægte' eller mere 'normalt' med en karm. Til et godt vindue hører tilsyneladende en vindueskarm. Dette skyldes netop, at karmen har flere forskellige funktioner og rummer en vis fleksibilitet. Modsat sofabordet eller andre møbler, der må stå i de åbne rum og er født med en vis funktion, har karmen den fordel, at den er placeret i rummets sideflader. På den måde er karmen 'fri', dvs den står ikke i ganglinjer eller fylder op som andre mere stationære, ofte lidt tunge møbler. Karmen er en slags let, uforpligtende vedhæng til vinduet uden tilknyttede sociale roller eller forpligtelser (modsat fx sofaen faste siddepladser eller reoler der normalt fyldes efter særlige, faste opsætningskriterier). Det er i karmen, at man kan vise lidt af sin identitet og udstille familie-symboler. Vindueskarmen kan ses som noget, man kan lege med scenografisk, og trods dens måske beskedne størrelse betegner flere kvinder karmen, som noget de har *brug* for: Hvis den ikke er der, efterlyses den. Kit fortæller her, hvordan hun savner en karm i sit soveværelse:

"Jeg ville ikke kunne undvære mine vindueskarme, og jeg er på nuværende tidspunkt ked af, at der ikke er vindueskarme i vinduerne i soveværelset." *Kit, gift med eksperten*

Opfattelsen af en 'god vindueskarm' kan ændres i takt med, at karmen fremstår i nye former: I økolandsbyen Fri & Fro er husene ofte bygget af halmballer. Det betyder, at vindueskarmene bliver meget dybe og får nye funktioner. I fotoet herefter ses vindueskarmen konverteret til puslebord. Forældrene nyder at pusle netop her, hvor de samtidig kan se det sociale liv og på naturen. Desuden holder babyen af at lege med vinduets hængsler. Her bliver hængsler, vindueskarm og vindue del af en større fælles oplevelse, der rummer en særlig glæde og nærhed.

Foto af vindue i soveværelse, hvor karmen udgør pusleplads

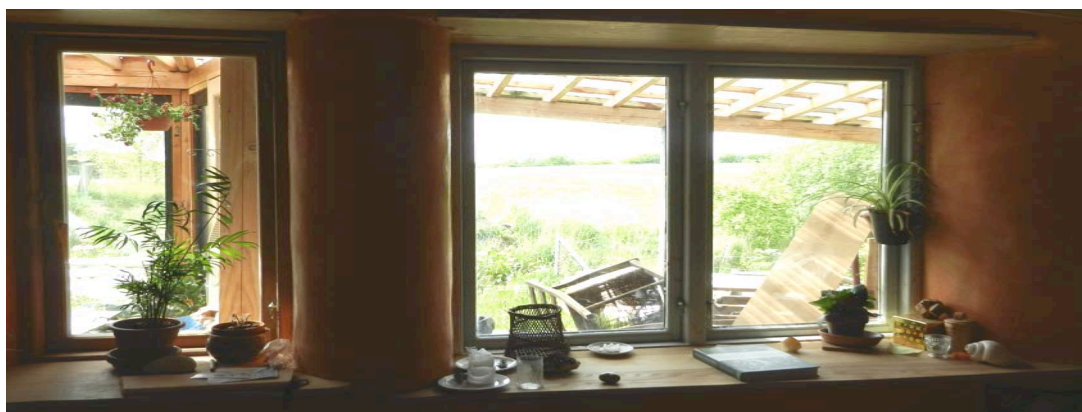

Foto af dyb vindueskarm med klassiske elementer: planter, lys, lidt bøger og pynt

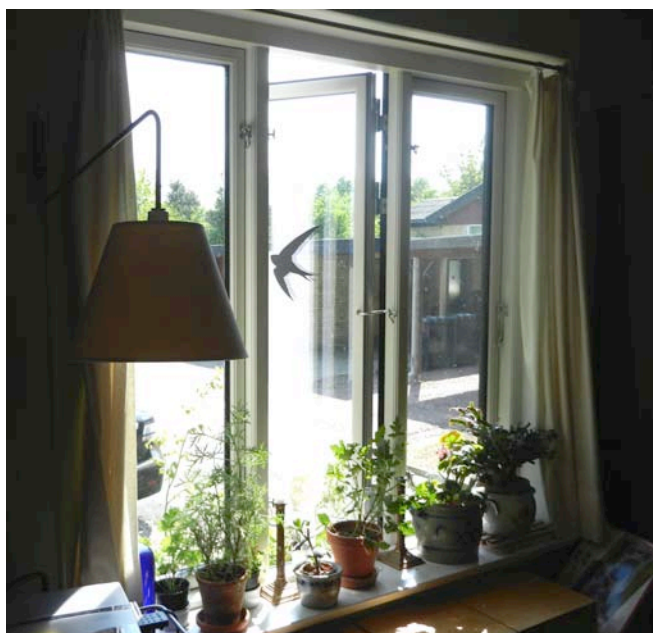

Foto af klassisk vindueskarm med planter og lysestager

Foto af Helle foran vindueskarm med børneting

Det helt typiske eksempel på en vindueskarm er, hvad billederne ovenfor illustrerer: Opstilling med pottedplanter, lysestager, lette ting, noget børnene har lavet i skolen.

Vindueskarmen har altså karakter af en slags ekstra bord men med sin helt egen pynte- og brugsværdi, da karmen giver folk mulighed for at bruge dagslyset og vinduesruden. Ting, der placeres i karmen, er ofte sat der strategisk for at udnytte adgangen til dagslys samt vinduesglasset: Planterne har brug for lyset, og stearinlysene laver det genskær i ruden, som informanterne holder af (se foto).

Foto der viser genskær i ruden fra stearinlysene

Ved at placere særlige genstande i karmen, fx ting som børnene har lavet i skolen, er de anbragte genstande med til at formidle en fortælling om husets egne beboere – at livet leves, aktivt – og planternes tilstand er med til at viderebringe information til beboerne om sæsonernes vekslen, om vind og vejr. På den måde indgår karmen i familiens liv og kan gengive fortællinger om livet i hjemmet.

At vindueskarmen inddrages i 'livet' i familien, ses også af det flg. foto. Her har teenagedatteren forlænget sin vindueskarm over i noget, der periodisk fungerer som skrivebord. Bemærk i øvrigt udsmykningen af vinduesglas og drømmefanger foran vindue. Her pyntes altså også foran vinduet.

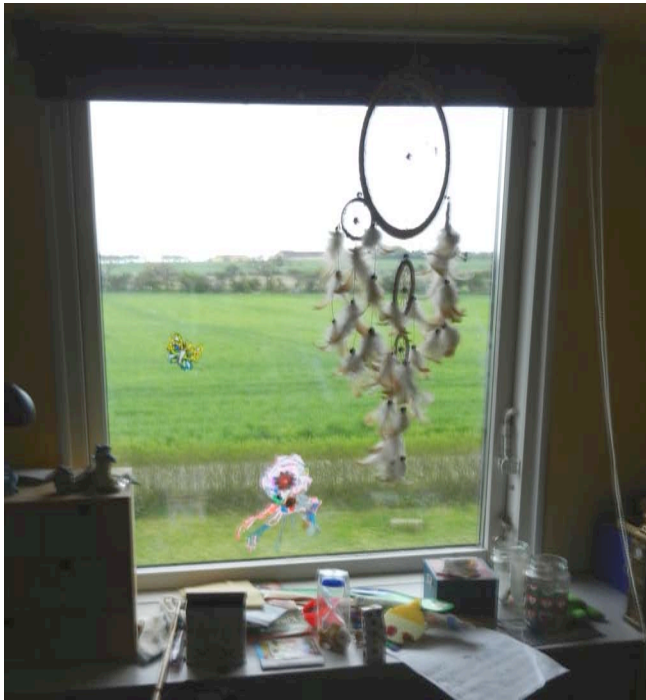

Foto af vindue med – jf datteren og forældrene – husets bedste udsigt

Vindueskarmen er også noget, man kan "*pusle om*" og se som sit eget, personlige område. Eva beskriver det på denne måde:

"Vindueskarme kan man jonglere lidt med, pusle om. Det er ikke noget man deler med andre, men de er en del af en selv. Sådan et sted, som man nemt kan gå og lave lidt om på." Eva

Når Eva ligefrem omtaler vindueskarmen som en del af sig selv, illustrerer hun betydningen af at have den. Karmen har betydning for hendes identitet og personlighed. Vindueskarmens små opstillinger kan være noget, omgivelserne lægger mærke til og bruger som adgang til en lille snak.

Foto af Evas vindueskarm med de små vinduer

Her bliver vindueskarmen led i en fortælling om, hvordan Eva har det for tiden, for udsmykningen af vindueskarmen repræsenterer en form for hygge og egenomsorg, hvor Eva har mulighed for at udtrykke sig selv og sin stemning. De anbragte genstande åbner op for en nabo-dialog, der bare er rar og neutral. Vindueskarmen er her vha scenografien et redskab, der gør det muligt, at man lægger mærke til hinanden. Genstandene rummer altså signalværdi – på samme måde som omgivelserne registrerer, hvis naboen har gardiner trukket for om dagen eller ikke tænder lys. Begge dele tolkes som et tegn på fx sygdom eller manglende lyst til social kontakt.

Hos Mette og Henrik er det lidt anderledes, da de ikke har vindueskarme – udover i vinduet i tilbygningen. Men Mette er heller ikke så meget nips:

”Jeg savnede det faktisk til at starte med, men jeg har ærlig talt ikke brug for mere pynt. Jeg kan bedst lide, at der ikke står alt muligt overalt, jeg har brug for ro i mine øjne, og her får vi jo hurtigt legetøj over det hele. Hvis jeg havde vindueskarme ved alle vinduerne, ville jeg sikkert stille ting der, ik’, for vi har jo faktisk planter og lys i vindueskarmen i tilbygningen”. *Mette*

Gardiner

Ikke alle informanter har gardiner. Dem de har, anvendes mod stærk sol, for at undgå at fremmede kan kigge ind, eller som en slags hyggelig indramning af vinduet, som Ginette beskriver det om hendes yndlingsvindue, karnappen, og som Rune viser mig med det lille sidevindue i hans rækkehus: ”Det er da også meget hyggeligt”. *Rune*

Foto: Runes lille vindue i gavlen

Rullegardiner bruges for at lade vinduet have sin egen indramning, når man ønsker at lade vinduet ’tale for sig selv’ så at sige og samtidig maksimere dagslyset:

”Vi trækker gardiner for og ruller rullegardinet ned. Så vi ikke føler os udstillet. Det er nu også noget rent funktionelt, så vi undgår, at børnene vågner tidligt.” *Sofie*

Med 3 små børn fremhæver Helena også værdien af gardinet for at sove mest muligt:

”Hvert sekund af nattesøvnen tæller. Det er så ikke altid, vi lige får trukket fra om morgenen”.

Foto: Tvillingernes soveværelse

Gardinet har altså stor funktionel værdi i visse situationer og ses næsten altid i soveværelserne. Fotoet herefter viser, at der i dette soveværelse kun er et lille gardin at trække for i den nederste del af vinduet, ikke noget øverst. Gardinet skal udelukkende sikre mod indsyn. Bemærk det lille bord, der kompenserer for Kits manglende - og savnede - vindueskarm.

Foto: Runes soveværelse

Ginette påpeger, at et gardin ikke altid er funktionelt, men mere pynt. Alligevel trækker hun rullegardinet ned, når det er mørkt.

Foto: Ginettes lille pyntevindue

At trække gardinet for eller rulle rullegardinet ned handler altså både om vaner, ønsket om at maksimere sin søvn, og om tryghed. Men andre ting i hjemmet kan 'konkurrere' med gardinet. Henrik beskriver markisen som

"et alternativ til gardinet, der skærmer mod det alt for skarpe lys og giver skygge til tilbygningen, hvor vinduerne opvarmer stuen for meget".

For Henrik er markisen "en måde at åbne rummet på, forlænge stuen ud i det grønne". Dette kan gardinet ikke tilbyde.

Udsmykning

Udsmykning af vinduer er noget, som flere af informanterne bruger, særligt ved juletid, men også omkring påske, samt til fødselsdage.

Fotos fra nettet af vinduesudsmykning – lignende handlinger foretages af informanterne

Men udsmykningen foregår ikke kun i vinduet eller karmen. Af og til hænges en lyskæde op omkring vinduet, sådan som Helena har gjort i børnenes værelser.

Foto af drengens soveværelse

Også børnene selv har forskellige typer udsmykning, som de foretrækker at bruge på vinduet (typisk vinduesmaling eller nogle gummi-klistermærker). Alt sammen er elementer i at gøre huset til et hjem, at kreere hygge ('dwelling'). Da udsmykningen ofte foregår ved højtiderne, bliver vinduet et element i at fejre højtiden også. I det omfang at børnene kan nå vindueskarmen, bliver den tit inddraget i almindelig leg. På den måde kan karmen ses som en integreret del af stuen, sådan som det følgende foto viser. Her er lavet LEGO-opstilling i karmen. I øvrigt fortæller Rune, at børnene foretrækker netop det hjørne. Det ser ud til, at de foretrækker eller intuitivt søger hen mod dagslyset.

Foto: Børnenes yndlingsvindue med LEGO-opstilling

TEMA 5: Vinduets rolle i det sociale liv: Fravær og nærvær

"Det handler om afskærmning. Altså, det er rart at kigge ud, have kontakt, vinke til folk man kender, som går forbi på vejen. Men det er uforpligtende, for du er på dit eget territorie. Du skal ikke stille op til en sludder. Det giver en rar afstand, hvor man stadig kan være smilende og høflig og vise, at man har en interesse i dem." *Ginette*

Ginette fremstår i samtalen som en meget social person, let til smil og latter og snakker frit. Så når hun beskriver vinduet som en form for afskærmning, er det ikke fordi, hun ønsker at isolere sig. Men kontakten til omverdenen må gerne foregå på egne præmisser og uden en kulturel forventning om, at man nødvendigvis skal stille op til en snak, blot fordi nogen, man kender lidt eller meget, passerer ens hus. Det er rart at kunne vælge, hvornår man ønsker at være social og hvor meget. Det er netop vinduets styrke: Det udgør en grænse mod omverdenen, der gør det muligt både at forblive privat, når man ønsker det, og samtidig vise, at man er venligt indstillet overfor de forbipasserende, at "man har en interesse i dem".

Socialt set ser vinduet ud til at rumme følgende karaktertræk:

- en social grænse (der også handler om kontrol), en overgang mellem ude og inde ...
- der muliggør afstand og nærhed, men som også ...
- kan stjæle det offentlige rum

Sidstnævnte punkt knytter sig til, at store vinduer med store glaspartier ændrer på balancen imellem hvor 'ude' (og dermed det offentlige rum) stopper og bliver til 'inde' (det privatejede domæne). Dette beskriver den kvindelige informant i den økologiske landsby, der fortæller om en oplevelse i Ørestaden, hvor hun følte sig utilpas ved at stå og sludre med en bekendt foran et større glasparti i en stuelejlighed: "Måske troede de, at vi stod og lurede?"

Et stort vinduesparti stjæler det offentlige rum og gør alt fælles; det gør små vinduer ikke - de stiller andre krav indadtil, men beskrives som 'hyggelige' set udefra.

Foto af vindue i økolangsbyen (ikke usædvanligt der)

Når man spørger ind til eventuelle oplevelser med et vindue, fortæller de fleste informanter overraskende let om en særlig episode, hvor vinduet har haft en central rolle. I og med at vinduet er så integreret en del af hjemmet, kan et vindue rumme en social erindring hos folk, og flere informanter fremhæver da også en oplevelse, de har haft med

et vindue, fx fra en udlandsrejse eller en episode i barndommen. Cecilie fortæller i det følgende, hvordan hendes barndomsvindue gav hende adgang til særlige oplevelser – Sankt Laurentii tårer på sensommerens stjernehimmel – en erindring, som hun mener har haft betydning for valg af lejlighed som voksen:

”Mine forældre købte villalejlighed i starten af 70’erne, og i mit værelse på 1. sal havde jeg et vindue, der gav mig adgang til en tilbygning til huset. Så jeg havde ligesom min egen terrasse der, med sin egen opstilling af alt muligt. Jeg lå herude nogle varme nætter og kiggede på stjernerne, konstellationerne, de flytter sig jo henover året, det er fantastisk at følge årstidens skiften bare på himlen. Hver august så jeg Sankt Laurentii tårer, det var fantastisk [...] Da vi sidste år begyndte at kigge på lejligheder ku’ jeg fra start genkende noget her pga den store adgang til himlen, Rasmus ku’ ikke. Det har en kæmpe betydning med vinduerne, ikke kun vinduet i sig selv, også noget med forholdet mellem vinduer og skråvægge, mellem lys og mørke i rummene. Vinduerne her er ikke, hvor man forventer, de sku’ være. Et parcelhus med tagudhæng giver ikke det samme som her. Jeg er helt overbevist om, at vinduerne og følelsen af genkendelse har stor betydning for hjemligheden.”

Foto: Cecilies vindue med kig til den åbne himmel, der vækker minder om tidligere oplevelser

TEMA 6: Sikkerhed & funktionalitet

Sikkerhed

"Det var meget tidligt om morgenen, og himlen var syg at se på, uhyggelig, helt gul. Jeg hørte et ordentligt brag fra stuen og så, at lynet havde slået ned i vinduet. Det var sgu ret skræmmende." *Cecilie*

Foto af vindue med revne fra lynnedslag (påsat tape)

Når Cecilie fortæller om episoden som ret skræmmende skyldes det naturligvis dels den markant høje lyd fra lynnedslaget men også, at man i eget hjem ønsker at være beskyttet. Vinduet udgør en grænse mellem kategorierne inde og ude – og vel at mærke en grænse, der skal kunne holde på kategorierne. Selve adskillelsen er nemlig vigtig: Hvor 'inde' er repræsenteret ved det velkendte, sikre og trygge, repræsenterer 'ude' det modsatte – et sted ude af ens kontrol, det ukendte, en verden præget af usikkerhed og utryghed. Og i denne situation kunne vinduet ikke beskytte familien helt. Vinduet afslørede sin sande, skrøbelige natur: Glasset kan revne, og endda ved et helt uventet lynnedslag. Det er selvfølgelig velkendt for alle, at vinduesglas kan smadres - enhver har hørt eller set en smadret rude - men dermed bliver det 'sikre' vindue også usikkert.

Vinduet kan altså også rumme dramatik og ikke alle har kun trygge oplevelser med vinduer. At vinduet har denne dobbelthed er et problem, for i hjemmet skal vinduet fungere som en tryk grænse. I lejligheden på øverste etage har Cecilie sikret sig, at vinduet ikke kan anvendes af tyve som adgang til boligen, eller at en bold smadrer glasset. Men 'ude' kan man ikke (helt) kontrollere, hvilket frembyder et dilemma, da det 'gode vindue' som minimum skal holde det usikre og uhyggelige 'ude' væk fra hjemmet.

Helena illustrerer, hvordan det 'udenfor' kan fremstå uhyggeligt:

"Ved vores hoveddør har vi de her matterede vinduer, og dem hader jeg faktisk, for selv om jeg ikke er vild med, at folk kan kigge ind, bestemt ikke, så synes jeg, det er skræmmende, når det ringer på døren om aftenen, og vi ikke kan se, hvem det er, der står derude. Vi kan kun se konturer af kroppe, ik', det er sådan lidt gyseragtigt, 'hvem er det mon, der vil ind'? Man hører så meget. Leif er også helt hysterisk med at lukke vinduerne, når vi tager afsted, ikke noget med nogen vinduer på klem her." *Helena*

Foto: Helenas entre

Mette og Henrik har på alle vinduerne eftermonteret Ruko-låse for at mindske risikoen for indbrud:

"Altså, vi har tænkt på sikkerheden på den måde, at vi har gjort det lidt besværligt for dem, hvis de vil begå indbrud her. De kan selvfølgelig smadre og så komme ind, men det er svært at komme ud". *Henrik*

Tove og John har haft indbrud gennem deres kældervindue, hvor der tidligere var let adgang for en tyv pga. en jordvold, der gav et dække, så man uhindret kunne komme til:

".. det har vi sat en stopper for, nu ligger huset mere åbent, og der er mere lys. Det er måske så også blevet nemmere at komme ind, og hækken er efterhånden vokset op, men jeg tror, det hjælper med åbenhed og at det er svært at komme væk for tyven." *Tove*

Også for indeklimateksperten er sikkerhedsaspektet vigtigt, og brugen af gardiner giver tryghed:

"Det er jo rart med udsigt, men jeg vil sørme selv bestemme, om man kan kigge ind. Når det er mørkt, trækker vi gardinerne for, for ellers ved vi ikke, hvem der står derude og kigger ind. Man vil jo gerne vide, hvem det er, og det kan vi ikke, når det er mørkt. Men DE kan se ind til os. Jeg ville ikke bryde mig om store glaspartier [som i Ørestaden], med mindre jeg kunne trække gardiner for. Det handler om sikkerhed, at føle at man kan beskytte sin familie". *Rune*

Funktionalitet

Om funktionalitet fortæller Jørgen, at han anser det som det absolut vigtigste ved et vindue – noget alle informanterne virker enige i – men det er interessant, at han i den følgende udtalelse taler om *brugsværdi*. For Jørgen dækker et godt vindue et, der i form,

placering og type passer til husets arkitektur, men som også giver meget dagslys ... men ikke for meget og heller ikke alle typer af (jf. tidligere udtalelser):

"Det må være funktionaliteten, der bestemmer. Brugsværdien må til enhver tid være maksimal, det er altså nummer et. Problemet er, at man er bundet af den årstid, som man er i, når man vælger vinduer." *Jørgen*

Kommentaren om at være bundet af sin årstid handler om, at det kan være svært at vælge det rette ovenlysvindue, om det skal være med eller uden gardin o.l., viser, at det kan være vanskeligt at tænke hele årets lysbehov ind fra start, når man køber vinduet: Befinder man sig i vintersæsonen, ønsker man sig mest muligt dagslys overhovedet. Køber man vinduet i sommerperioden, ønsker man at minimere det stærke middagslys.

I det følgende drager Sofie en parallel mellem vinduer og døre:

"Vi låser altid. Men den nye dør her, den kan man komme ind ad, hvis man vil. Der er faktisk mange ting at tænke over, når man skal købe døre og vinduer. Måske mest døre. Hvor er den typiske vindretning? Skal døren kunne blokeres, når man drejer håndtaget? Eller kunne låses både ude og inde? Der var mange ting, vi sku' ha' tænkt på, inden vi købte døren." *Sofie*

De samme spørgsmål gør sig antagelig gældende ved vinduer. I hvert fald har flere kommenteret, at et vindue *skal* kunne åbne og gerne have flere forskellige indstillingsmuligheder. Udover udluftningsmuligheden giver det større fleksibilitet ift vind og vejr. Og det handler om at være i kontrol over ens vindue (eller døre), så de ikke smækker hårdt i, og i stedet kan sættes i forskellige positioner, der kan give luft, men som samtidig udelukker indbrud.

Til funktionalitet hører også vedligeholdelse, såsom vinduespudsning. Nogle får det klaret af vinduespudsere, andre gør det selv – og da bliver det ikke så tit. Sofie fortæller, at hun næppe gør det mere end to gange om året:

"Jeg kunne skidegodt tænke mig at have en vinduespudser. Hvis der var penge til det. Det betyder nok mest for Peder, der går mere op i rengøringen. Men lyset vil vi jo gerne have ind, og det bliver jo lidt begrænset, når vinduerne er for beskidte." *Sofie*

Også Tove har forsøgt at tænke over det funktionelle mht. vedligeholdelse (og holdbarhed) - men oplever en irritation over at måtte tørre vinduer af pga. fugt, der løber indvendigt i rammen:

"Alle vinduerne er skiftet, jeg har alu ude og træ inde, det skulle jo være praktisk, ik', for med alu slipper jeg jo for at male, og det hader jeg. Og træ inde giver et godt indeklima. Det går jeg meget op i, jeg må have frisk luft og lufter meget ud. Det skal vinduerne jo også kunne holde til [...] Men det er irriterende, jeg ved, det kommer med det koldere vejr, så er jeg nødt til at rende rundt og tørre vinduerne. Der løber vand, fugt, på indersiden"

Ønsket om solide vinduer, der formår at klare det danske vejr, betones af alle informanter.

DEL IV: Opsummering og hovedtræk

Afrunding: Det 'gode vindue'

For helt almindelige mennesker har det 'gode vindue' følgende træk:

- giver mest muligt dagslys
- giver adgang til en udsigt, der er smuk eller viser det sociale liv, og som derfor gør, at folk kan følge med i årets gang og det sociale
- har en vindueskarm
- skal fungere som en tryk grænse mod verden udenfor (derfor ønsker beboerne kontrol over indsyn)
- skal kunne klare klimaet og holde kulde og fugt ude – og fungere gnidningsfrit!
- skal være lette at vedligeholde
- skal kunne åbne, også aht udluftning, og skal have forskellige lukkemuligheder
- skal være placeret rigtigt i forhold til boligen og beboernes højde
- må ikke 'stjæle' det offentlige rum (dvs. må ikke have for store glasfacader)
- må passe til husets stil og til det rum, det skal være i

Ginette, der både har påpeget vinduets værdi som grænse mod fx forbigående og hendes glæde ved vindueskarmene, beskriver mange af punkterne i denne udtalelse:

"Det gode vindue er også et, der holder kulden ude. De skal ku' åbne, passe til husets stil, ikke noget med plast her, det skal være træ. God isolering. Og god udsigt, noget smukt at se på, eller at man kan se det, der sker." *Ginette*

Hvad vinduet gør for folk: Et mix af anvendelser

Såvel postkort som de arketypiske fortællinger er et forsøg på at komme tættere på almindelige mennesker for at forstå dem, deres handlinger, behov og bekymringer mere indgående - og med indføling. For at opnå dette kendskab er nye metoder i dag nødvendige, da det postmoderne samfund har medført en øget individualisering og gjort det vanskeligere at generalisere. I dag er det op til hver enkelt individ at skabe sin egen lille livsfortælling og etablere egne praksisser, udvælge individuelle elementer - herunder vinduet - og symboler (også dem i vindueskarmen og på vinduet), der kan indgå i deres livsfortælling og i fortællingen om familien.

En sådan individuel brug af symboler er illustreret af Eva, der bruger sin vindueskarm som et redskab til at fortælle lidt om sig selv, og hvor hun jævnligt skifter ud - noget, som hun hygger sig meget med. Vindueskarmen er på den måde ladet med symboler og bliver et afsæt for kommunikation med omgivelserne.

Også selve vinduesglasset bruges strategisk, fx i forbindelse med højtider, hvor der pyntes op på vinduet og i karmen, fx med flere stearinlys så glassets refleksion af flammen bliver ekstra tydelig i den mørke tid.

Nogle informanter fortæller om glæden ved smukt glas og fremhæver, at de især finder gammelt vinduesglas smukt. Vinduerne kan være så smukke, at huset nærmest købes af den grund, trods besværet med at finde glas, når de går i stykker og det store arbejde med at vedligeholde dem.

Men vinduet er også en kilde til usikkerhed og får folk til fx at påsætte Ruko-låse for at mindske faren for indbrud.

De 6 fundne temaer, der samlet beskriver, hvad vinduet gør for folk, kan indplaceres i referencemodellen (fig. 1) om vinduets egenskaber på følgende måde:

‘Funktionalitet’ – der refererer til temaerne ‘Udsigt & indsyn’; ‘Sikkerhed & funktionalitet’

‘Kropslighed’ – der afspejles i temaerne ‘Dagslys & typer af lys’; ‘At følge solen’

‘Socio-kulturelle egenskaber’ – der viser sig i temaerne ‘Dagslys & typer af lys’; ‘Vinduets scenografi’; ‘Vinduets rolle i det sociale liv: Beskyttelse og adgang’; ‘Sikkerhed & funktionalitet’

Analysen og de fundne temaer viser altså, at det har været muligt at bruge modellen som referenceramme. Det samme gælder for beskrivelsen af komponenterne i de vinduesrelaterede praksisser, kompetencer, images og materialer.

Hvad folk gør med vinduet i *praksis*:

Et mix af Kompetencer, Images og Materialer

Kompetencer: Fra fortællingerne om at følge solen var det tydeligt, at vinduet var med til at opbygge en viden om solen og dagslyset hos beboerne, der bidrog til følelsen af velvære – at sikre sig en plads i solen fremstod som noget, de voksne bevidst efterstræbte, børnene blev beskrevet som nogle, der intuitivt søgte mod solen. Viden om hvordan man bedst muligt kunne udnytte solen strategisk ift. planter i vindueskarmen var en anden kompetence, der knyttede sig til vinduet.

Images, der fremkom under analysen, syntes at knytte sig til vindueskarmens symbolske opstillinger og brugen af gardiner. Men også at man i det hele taget havde store glasflader, der muliggjorde mest muligt lys – fx. det store (over 2 m i diameter), runde tagvindue i huset i økolandsbymen. Her handlede det naturligvis om at finde de mest bæredygtige materialer, og det generelle image var værdien om at tage hensyn til miljøet. Et andet image, der lod sig se, var de mange informanternes kommentarer om at ‘vinduet skulle matche husets stil’, dvs. vinduet skulle have et æstetisk udtryk (men ikke en speciel æstetik) som virkede behageligt og give et godt helhedsindtryk for hele boligen. Ovenlysvinduerne hos Jørgen og Eva gav fx anledning til bekymring om, hvordan taget ville komme til at se ud, om det ville ødelægge husets samlede udseende, og “om det ville være grimt for naboerne at se på”. Jørgen fortæller:

“vores naboer er høflige mennesker, som ikke vil finde på at sige noget negativt eller stødende. Desuden er det min fornemmelse, at de heller ikke er arkitekturfreaks, men mere synes, at hvis ting er holdt/velholdt og de ikke er direkte generede af et eller andet, så synes de, at alt er ok. Selv er vi mere kritiske og dertil kommer, at vi kender arkitektens barnebarn, som også hæger lidt om sin morfars værker. Vi er nu nok i ret stor udstrækning på linie med ham, selv om vi ikke har følelser direkte i klemme. Også han udtrykker sig pænt og under alle omstændigheder diplomatisk. Jeg tror, at der er nogle ting, han ville have gjort anderledes, men at han alt i alt er tilfreds med resultatet, når huset samtidig skal være til at bo i. Det er nok en generel opfattelse, at mange

Velux-vinduer og mange solfangere ikke er arkitekters smag. Det afhænger også af de bygninger de placeres på”.

På den måde eksisterer der altså æstetiske regler for ‘det rigtige vindue’, som ovenlysvinduet måske ikke helt indfrier, men regelsættet vil naturligvis variere ift hus og ejerens smag, samt den lokale kontekst for hvad der anses som ‘rigtig’ adfærd og ‘god smag’. Men, som Jørgen påpeger, er det ikke nødvendigvis noget, som husejerne gøres bekendt med.

Foto: Jørgen og Evas nye tag med ovenlysvinduerne

Materialerne der knyttede sig til vinduet var, udover vinduet selv, nogle der dækkede udsmykning, vedligeholdelse, og også vindueskarmen. I enkelte boliger var der fx ingen karme, hvilket blev oplevet som en stor mangel – i en anden bolig var karmene exceptionelt dybe, og det gav nogle andre muligheder, bl.a. blev den brugt som pusleplads.

Vinduets relation til ‘komfort’ - og til usikkerhed

Undersøgelsen viser, at vinduet for de interviewede har betydning for deres oplevelse af ‘komfort’ i eget hjem. Folk bruger ikke ordet ‘komfort’ men mere ‘velvære’ eller at føle sig ‘veltilpas’, af og til ‘komfortabel’. Det velvære, folk henviser til, knytter sig især til vinduets betydning for krop og sanser - dvs. temaerne om dagslyset og om at følge solen. Også særlige praksisser, der knytter sig til vinduet, illustreret af fortællingen om vinduet som ‘vinke-farvel’-element i hverdagen og om betydningen af små udstillinger i vindueskarmen, viser vinduets status i folks liv, og at det sågar er identitetsskabende.

Afsluttende kommentar

Som formidler af dagslys, udsigt og udsyn har vinduet naturligvis stor betydning for folks oplevelse af velvære, men vinduet handler om mere end velvære, nydelse og praktisk brug i hverdagen: Vinduet har direkte betydning for den viden, folk opbygger - eksempelvis om solens gang, sæsonernes betydning for fx planter, og indretningen. Folk indretter ikke kun ift at få mest mulig sol, men også ift at undgå at blive blændet eller at møblerne afbleges. I den forstand er solen og lyset - og således også vinduet - med til at forankre folk i den verden, de bebor, som aktive mennesker i en konstant interaktion med deres omgivelser. Men vinduet indebærer også en vis usikkerhed for folk, der udmærket er klar over vinduets skrøbelighed både mht glasset og også som mulig indgang for indbrudstyve. Vinduet rummer på den måde dobbelte betydninger, men har overvejende positive konnotationer og en høj status hos de interviewede.

Litteratur (både henvisninger i rapport og baggrundsmateriale)

<http://www.emu.dk/gym/fag/bk/fagomraader/arkitektur/arkitekturtekst.pdf>, om Arne Jacobsens holdning til proportioner - interview i Politiken med Arne Jacobsen af Ninka, gengivet i "Arkitekten Arne Jacobsen", udgivet af arkitektskolen i Århus.

Artikel med reference til undersøgelse om kønnets betydning for indretningen:

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2099712/Sorry-darling-new-wallpaper-How-men-hopeless-spotting-changes-homes.html?ITO=1490>

Baker, N. & Steemers, K. (2002). *Daylight Design of Buildings. A Handbook for Architects and Engineers*. London: James & James.

Bollnow, O.F (1959): Tür und Fenster. I: *Die Sammlung*, 14. Jg. 1959, 113-120. Vandenhoeck & Ruprecht

Cieraad, I. (1999): Dutch Windows. Female Virtue and Female Vice. I: *At Home. An Anthropology of Domestic Space*. Syracuse: Syracuse University Press.

Christoffersen, J., Petersen, E. & Svensson, O. (2001). *Arkitektur, energi og dagslys*. (By og Byg Resultater 013). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Hauge, B. (2010, 2011): Diverse rapporter om brugen af frisk luft. -

<http://www.soc.ku.dk/english/staff/beskrivelse/?id=29262&f=3>

Hauge, B. (2012): *Ritualized practices at home. Why and how people use fresh air and artificial light at home*. Paper på konferencen Healthy Buildings, Brisbane, 2012

Hauge, B. (2013, forthcoming): The air from outside. Getting to know the world through air practices. I: *Journal of Material Culture*.

Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge

Johnsen, K. & Christoffersen, J. (2008). *Dagslys i rum og bygninger*. (SBI-anvisning 219). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Kraul, A. & K. Søndergaard Madsen (2007), *Parcelhusets pionerer – Da Jensen flyttede på Lærkevej*. Ballerup: Bolius

Köster, H. (2004). *Dynamic Daylighting Architecture: Basics, Systems, Projects*. Basel: Birkhäuser-Publishers for Architecture.

Madsen, M., & Christoffersen, J. (2004). Lyset, facaden og rummet. *Arkitekten*, 106(13), 33-34.

Plummer, H. (2009). *The Architecture of Natural Light*. New York: The Monacelli Press.

Reckwitz, A. (2002): Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, May 2002, 5(2): 243-263

Schatzki, T. R. (1996): *Social Practices. A Wittgensteinian approach to human activity and the social*. Cambridge: University Press.

Schatzki, T. R. (2002): *The site of the social. A philosophical account of the constitution of social life and change*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.

Schatzki, T.R., Cetina, K.K. and von Savigny E (2001): *The practice Turn in Contemporary theory*. London: Routledge.

Shove, E., M. Pantzar & M. Watson (2012): *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and how it changes*. London: Sage.

Townsend, P. *Gendered Space? An exploration of the gendered meaning and experience of 'home' in contemporary British society*. Research Paper i Gender and Home, Forum.

Bilag 1: Informantoversigt

De unge familier

Cecilie & Rasmus samt deres lille dreng bor i ejerlejlighed i København, på 4. (øverste) sal. Begge har langvarige uddannelser og er i arbejde. De flyttede for ca. 1 år siden fra en lille, gammel lejelejlighed i City til en ejerlejlighed på Frederiksberg, der netop blev bl.a. valgt pga. udsigten og det store lysindfald gennem hele lejligheden.

Mette & Henrik bor med deres 2 små drenge i parcelhus i provinsen, tæt på en S-bane-station. Der er travlt i familien, da Mette er selvstændig med håndværkerbutik og Henrik også arbejder fuld tid i et IT-virksomhed. Mette har brug for ro i øjnene og fravælger nips. Henrik er meget opmærksom på lyset (og iøvrigt bekymret for manglende lys på arbejdspladsen). Huset er blevet nærmest totalistandsat, bl.a. fået lavet tilbygning, nye vinduer, nyt køkken, og Genveksanlæg.

Pia & Jan har 3 små børn og bor i en by provinsen. Pia er pædagog og Jan er selvstændig med eget vinduespolerer-firma. Firmaet går godt, så der er fart på i hverdag og weekend. De bor i et parcelhus, der pga. kælderen ligger lidt højt og har en vid udsigt – men ikke meget indsyn. De har istandsat en del, men i øjeblikket går al tid med familie og arbejde.

Præsten Helena bor med sin mand, **Leif**, deres 3 små børn og au pair pige i en embedsbolig i provinsen. Det giver visse begrænsninger mht. at ændre i boligen, da den slags skal godkendes af menighedsrådet. De har dog fået lavet tilbygning med stort arbejdsværelse og handicaptoilet, nyt badeværelse og malet. Helena bruger lyset som inspiration i sit job – men jobbet som præst betyder også, at der er behov for afskærmning fra nysgerrige blikke.

Eksperten Rune bor med sin kone, **Kit**, og deres 2 børn, i et rækkehus – en lejet bolig. Rækkehusene er tegnet af en kendt arkitekt og besøges ofte som 'studie'-projekt. Det er begrænset, hvad de har lavet om af samme grund, men Rune har med sit fagområde styr på indeklima, fugt og lys. Kit er helt tryk ved at overlade den del til Rune, men savner en vindueskarm i soveværelset.

Idealist-parret Hanne & Morten bor i økolandsbyen 'Fri & Fro' i Odsherred. De er drevet af en passion for bæredygtighed koblet med købmandskab: Ting skal skaffes i genbrug og billigst muligt. Det medfører også sin helt egen byggeproces (langvarig og ikke lineær). Fx må man tage de vinduer, man nu engang kan skaffe, også selv om de først skal bruges meget senere eller har nogle helt andre mål end almindelige. Der eksperimenteres med alt, også vinduerne, fx har Morten selv designet loftsvinduet, der er rundt og måler over 2 m i dia. Formålet var mest muligt lys - men nu er der så meget, at han udefra, af og til, vil lægge noget henover en del af det store vindue.

Familier med større børn (skolealder og frem)

Bella & Lars bor med deres 2 drenge i en lille by på landet. De har lavet en del ved huset, bl.a. tilføjet nye vinduer, og er opmærksomme på at fange husets stil i alle de renoveringer, de enten har gjort eller har planer om. For Bella er lyset vigtigt, da hun arbejder en del hjemme, og derfor forsøger at fange solen, når den er her – uden at blive generet af den. Bella elsker sin have og dyrker den intenst og bruger derfor også solen i vinduerne strategisk mht. planter og forspiring.

Sofie & Peder er flyttet fra byen til landet for en del år siden. Ønsket var frisk luft, lys, mere plads – de har 4 børn i aldersgruppen 5-15 år – og også dyr. Begge har fuldtidsjob, så der er travlt i familien, men de har alligevel fundet tid til ombygning af huset – både med istandsættelse af en lade og nye vinduer og døre her, samt køkkenrenovering mm. De nyder omgivelserne og den skønne udsigt over mark og mose, samt at kunne følge naturens gang tæt på.

Helle & Robert er flyttet fra en stor andelslejlighed i København til et hus (halvdelen) på Frederiksberg. De har 2 børn - og en større samling kaniner i bure i haven. De nyder at have fået have og den direkte udgang til det grønne, og vinduerne var en væsentlig grund til, at de købte deres hus. De arbejder, men har fundet til til at istandsætte hus, bl.a. lave nyt køkken, udskifte dør for at spare på energien, etc. Robert, der er arkitekt, har lavet stort set det hele.

Jeff & Karina er parcelhusejere og bor i en forstad med deres 2 drenge, Lasse og Janus, der går i skole tæt på huset. Parret værdsætter, at huset ligger tæt på skoven og nyder den grønne udsigt til haven fra stuens lange række af sammenhængende vinduer. De har lavet mange istandsættelser af hus og have, bl.a. fået indlagt jordvarme. Jeff laver så meget som muligt selv.

Par med fraflyttede børn/singles

Ginette er single og bor i en klassisk patricier-villa i en større provinsby. Hun har et travlt job og forsøger at passe både hus og have, men har gartner til de større ting i haven. Hun lægger stor vægt på morgensolen, og at hun netop har udsigt i denne stund af dagen - og glæder sig over vinduernes placeringer, der mht. at følge solen matcher hendes hverdagsrytme.

Tove & John bor i en klassisk villa fra 1936. John købte huset i 1999, og i 2002 flyttede Tove ind. John arbejder som elektriker, og Tove er frisør med egen salon. De har istandsat meget, alle vinduer blev skiftet som det første. På grund af et indbrud i huset er Tove ekstra opmærksom på behovet for at have et godt og åbent udsyn fra vinduerne. Deres hjem, incl. vindueskarmene, er indrettet minimalistisk, så mest muligt lys kommer ind.

Jørgen & Eva er pensionerede og nyder deres hus og have. De bor i en større forstad. De rejser en del, og Eva har tydelige erindringer om vinduer og udsigt fra disse rejser. Hun holder af at pusle om vindueskarmene og har et klart favoritvindue, mens Jørgen lægger vægt på funktionalitet. Begge er glade for husets historie (lægefamilie, der fik huset bygget og boede der selv). Da de for et år siden skulle have nyt tag, fik de samtidig isat VELUX ovenlysvinduer. I dag oplever de det, som om de nærmest har fået et helt nyt hjem.

Bilag 2: Semi-struktureret Interviewguide

INFORMANT:

Navn:

Alder:

Job:

Civilstand:

Børn:

Hustype:

VELUX-vinduer:

Boet her siden:

Introduktion: Jeg undersøger vinduets betydning, både funktionelt, men også hvad det betyder at have vinduet – netop den type, lige der - samt det, der måtte høre til vinduet, som fx vindueskarmen, gardinet/gardinstang, etc.

RUNDTUR (ude + inde først eller sidst i interviewet)

**BH: 'Fortæl mig lidt om dine vinduer ... hvad gør vinduet for dig?
Betydning af hus, særlige rum, særlige tidspunkter på dagen/året/situationer
Du kan måske starte med at beskrive, hvad du gør, når du står op**

1. Tilbageblik

- 1.1 Har du altid haft de her vinduer her i huset/lejligheden?
Hvis de er indkøbt selv: Hvilke overvejelser gjorde du dig om de nye vinduer? Placering, form, ind/udsyn, fik du professionel hjælp
- 1.2 Kan du huske noget om dine vinduer de andre steder du har boet?
- 1.3 Kan du huske din barndoms vinduer ... eller en særlig oplevelse omkring et vindue?
- 1.4 Har du taget nogle vaner med dig hjemmefra mht. vinduet (hvilke)?
- 1.5 Er der også nogle specielle vaner mht. vinduet, som du har forsøgt at give videre til dine børn? (hvilke – og er det lykkedes, synes du?)

2. Kulturelle/æstetiske vinduer

- 2.1 Eksisterer det 'gode vindue'?
Hvad er det gode vindue for dig?
- 2.2 Har du selv haft indflydelse på at gøre dine vinduer til 'gode vinduer'? Hvordan?
- 2.3 Hvornår passer et vindue ikke sammen med huset? Kan du give et eksempel? Har du tænkt over vinduet,
- 2.4 Har du et særligt favoritvindue ud? (glasfacader eller bondevinduet?) (vis billeder)
- 2.5 Er der status forbundet med et vindue? Fx at have energiglas, termo, e.l.? Ovenlys-vinduer?

2.6 Hvad synes du om ørestadens glashuse? (vis billeder)

2.7 Har du et yndlingsvindue her i huset? Eller tænkt på et? Og det modsatte: Har du et vindue, du hader eller er rigtig irriteret over? (FOTOS!!!)

Begrundelser for begge typer mht. bl.a.

ind/udsyn

form på vindue

adgang til dagslys/nattehimlen

rigtig kontra forkert placering (har det betydning for om du er mere eller mindre i det rum?)

2.8 Fortæl lidt om udsigten fra dit vindue ... det vindue, du først tænker på

2.9 Hænger din oplevelse af komfort/velvære/veltilpashed i dit hus sammen med dit vindue, brugen af det? (har du prøvet at opholde dig et sted uden vinduer? Jf. fangehullet i gamle dage ...)

Kan du prøve og beskrive vinduets rolle i din oplevelse af at føle dig tilpas (komfortabel) i dit hjem?

3. Konkrete handlinger

3.1 Prøv lige at vise hvordan du bruger dit vindue? Gør du og din mand det på samme måde?

3.2 Hvad får dig til at åbne og lukke dit vindue?

- dagslys
- luftet du/I ud? Aht. frisk luft/nydelsen; for at undgå fugt (cirkulation); aht. lugte – lyde; fordi det er sundt?
- trækker for/fra
- følge med i livet/naturen udenfor

Bruger du vinduet forskelligt hen over dagen/året? Eller noget, som du tænker sammen med vinduet ... fx en siddeplads i solen e.l.

3.3 Har I forskellige vaner i familien mht brugen af vinduet (trækker I gardiner for/fra, åbner/lukker forskelligt, energiglas eller andre)? Kan forskellene være årsag til uenigheder? Prøv at give et eksempel

3.4 Kan du finde på at åbne/lukke vinduet, hvis du er gæst et sted? Er der nogen gange, du har tænkt på det, men ikke gjort det? Hvorfor? (tabuer: lugte/lyde)

3.5 Særlige behov (astma/støvallergikere?)

3.6 Er der nogle rum, hvor I altid har vinduerne enten åbne eller lukkede?

Lukker I vinduerne, når I går?

Er der nogle vinduer, som I ikke lukker?

Hvad skal der til, for at I holder dem åbne ...

- Sikkerhed / kontrol / farlige lugte & Radon
- Indbrud
- indsyn/udsyn

4. Vinduet her kontra andre steder + sikkerhed

4.1 Har du adgang til vindue på dit arbejde? Hvad betyder det for dig? (Kan det skabe uenighed eller splid på arbejdet? Har cheferne flere vinduer?)

4.2 Tror du, at du havde gjort noget anderledes mht vinduer, hvis du selv havde kunnet bestemme?

4.3 Hvis du havde boet i indre by? Mørkt sted?

4.4 Har du haft indbrud her?

Er det et sikkert område du bor i? Havde du sikret dine vinduer specielt, hvis der ikke var så trygt?

4.5 Har du gjort noget specielt ved vinduerne (sikkerhed)?

5. Funktionalitet

5.1 Vinduespudsning ... gør du det selv? Hvor ofte?

Vis mig gerne vinduet ... de forskellige dele ... smører du dit vindue? Maler du det? Eller laver du andre ting med vinduet, fx sæsonbestemt? Juleudsmykning? EHhs 'bubblewrap' i vinduet, når det var for koldt?

VIS MIG GERNE DIN VINDUES-RUTE – ELLER DIT YNDLINGS- ELLER HADEVINDUE

6. FRIE ASSOCIATIONER

BH: Et vindue er

Frie associationer – renhed, omsorg, natur, lyde, udsyn til verden, indsyn, voyerism?

... *Gennemgang af hus og rutiner. Tage fotos & video. Husk at få tilladelse til at gengive fotos*

(denne del blev afrevet og givet til informanten)

OPGAVE ... vælg et postkort ...

1. *Skriv eller tegn en 'vinduesdagbog' over, hvad du har brugt dit vindue til i dag ... hvad har du set? .. en opgave, der kunne være fælles for alle og foregå samme dag;*
2. *en særlig erindring, der måtte knytte sig til et vindue (ikke nødvendigvis ens nuværende vindue og heller ikke nødvendigvis en 'lykkelig' oplevelse – det kan være en voyeur, eller en ulykke med et vindue, arm gn. glasset, fodbold på ruden e.l.);*
3. *Beskriv dit drømmevindue, gerne i ord, tegnet eller et udklip fra blad e.l. – hvorfor er dette vindue dit drømmevindue?*

SKAL INDSENDES SENEST 1/7

Følgende tilsagnserklæring underskrives af informanten/informanterne:

VINDUET

- en antropologisk analyse af vinduets mange betydninger (social, kulturel/æstetisk, funktionel, kropslig)

Jeg bekræfter hermed, at jeg har deltaget i forskningsprojektet om brugen af vinduet – vinduets værdi og forskellige betydninger, der udføres af Bettina Hauge for firmaet VELUX A/S.

Jeg har givet tilsagn til, at fotos og video kan bruges til interne præsentationer på VELUX og i forskningsrelaterede sammenhænge. Materialerne må kun anvendes i forskningsmæssige publikationer.

For min deltagelse bekræfter jeg hermed at have modtaget et gavekort på kr. 300 som kompensation for ulejligheden.

Sted/dato:

Underskrift

Bilag 3: Vinduets historik

"Vindue", (af oldn. *vindauga* 'vindøje', det gennemskinnelige lyrelukke i nordiske oldtidshuses tagrum, *vinden*), lysåbning i bygningers ydervægge. Et vindue består normalt af en karm evt. opdelt af en eller flere poste lodret (lodpost) og/eller vandret (tværpost). Er vinduet oplukkeligt, har karm og poste en fals for indsætning af hængslede vinduesrammer, som igen kan være opdelt af tyndere sprosser. I lukket tilstand fastholdes rammen til karmen med en haspe eller anverfer. Rammer og sprosser har ligeledes en fals, hvori vinduesglas i et eller flere lag kittes eller fastholdes på anden måde. For at øge vinduets varmeisolering kan konstruktionen, specielt ved et-lags glas, være suppleret med indvendige *forsatsvinduer* eller med en dobbeltramme (*koblede vinduer*). Oftest er konstruktionen af træ, men der kan også anvendes stål, aluminium og plast".
http://www.denstoredanske.dk/It_teknik_og_naturvidenskab/Teknik/Byggeri_og_byggeteknik/vindue

Historie

"Vinduet [...] havde i det 16. Aarhundrede endnu ondt nok ved blot at trænge igennem hos Adelsmænd og Borgere. I Bøndergaardene var Lysåbningen da endnu paa gammeldags Vis i Taget. Stuen var en Brønd, der kun fik sit Lys fra oven. I Virkeligheden svarede denne gammeldags Lysåbning til sit Navn Vindue (Vindøje). Den var nemlig anbragt i "Vinden", det vil sige: paa Loftet, i Taget. Udsigten gennem dette Vindøje var kun opefter, til Himlen og Vejr og Vind. Udsigt i Nutids Forstand, det vi uvilkaarlig forbinder med "Vindue", frembød det derimod ikke. Spor af denne fordums Blindhed lader sig den Dag i Dag til Syne i Gaardenes Belliggenhed; sjældent eller aldrig er der ved den taget Hensyn til Udsigt."

(Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede, II. Bønder- og Købstadboliger, s. 13)

I nordiske oldtidshuse var vindøjet placeret på eller umiddelbart under tagryggen. Oldtidshuse i lande syd for Middelhavet havde flere og større lysåbninger. De var placeret højt oppe på husenes facader og var som hovedregel ikke afdækket, da de også gjorde nytte som ventilationsåbninger. I egyptiske huse kunne der i lysåbningerne være indsat tremmer af træ. I fornemme huse kunne tremmerne være erstattet af gennembrudte kalkstens- eller gipsplader. Hos maurerne, der raffinerede de egyptiske traditioner, blev der udført trærammer med fine sprosseværker og kalkstensplader gennembrudt i sindrige mønstre. I visse tilfælde blev der sat gennemskinnelige materialer, fx alabast, i gennembrydningerne. Maurernes vindueskunst bredte sig via Spanien i løbet af renæssancen over det meste af Europa. Også grækerne satte i deres antikke templer smukt forarbejdede gitre af træ eller sten i lysåbningerne. Fra antikke romerske huse kendes såvel lysåbninger med profilerede overliggere båret af konsoller som åbninger med rundbuet afslutning med enkelte eller dobbelte kilestensbuer. I romerske kvaderstensbygninger med vinduer, der var bredere end kvadrene, anbragtes der søjler i vinduerne, hvor kvadrene mødtes. Hvor det af byggetekniske eller andre grunde ikke lod sig gøre at få det ønskede antal lysåbninger, blev murværket såvel hos romerne som hos grækerne bemalet så livagtigt, at malerierne illuderede som de manglende lysåbninger. Frem til 300-500 e.Kr. vendte Middelhavslandenes lysåbninger af sikkerhedsmæssige grunde næsten alle indad mod gården. De få lavtsiddende åbninger i gadefacaderne havde karakter af glughuller, der blev sikret med kraftige smedejernsgitre.

Fra tyske bygninger fra 400-tallet kendes glughuller under betegnelsen "øjendøre". For at modvirke træk blev disse ligesom vindøjet i de nordiske bygninger lukket med hinder udspændt på rammer. Som hinde kunne anvendes skind, der efter rensning, udspænding, tørring og polering var robuste og nogenlunde gennemskinnelige. Også kraftigt oliebehandlet papir blev anvendt som hinde. Da glas i 1500-tallet vandt indpas i Danmark, blev det indledningsvis af besparelseshensyn ofte kun anvendt til de nederste ruder. Til de øverste anvendtes papir.

De tidligste glasvinduer havde små, ujævne glastruder og var utætte og blev derfor ofte suppleret med forsatsvinduer med papirrunder. Papir i forsatsvinduer anvendtes i Danmark indtil sidst i 1700-tallet, hvor det blev erstattet med glas. I stedet for papir brugtes ferniseret lærred, der var stærkere, men mindre transparent.

I de ældste danske kirker fra omkring år 1000 blev vinduesåbningen udhugget i én egeplanke. Ved opførelsen af de efterfølgende stenkirker, med murtykkelser på op til 1,5 m, blev vinduesåbningerne udført med skrå false ud- og indvendig for at få mest muligt lys gennem de små åbninger. Foroven afsluttedes disse romanske vinduer med rundbuer. I slutningen af den romanske periode blev vinduerne højere og slankere og samledes i grupper på to eller tre, adskilt af murpillen. Ved overgangen til gotikken blev flere vinduer samlet i én fælles blænding og kunne opfattes som ét vindue.

Den altovervejende del af det vinduesglas, der anvendtes i middelalderen og frem til slutningen af 1700-tallet, var håndblæst. Afhængigt af fremstillingsmetoden fik man cirkulære eller rektangulære glasflader, der var farvede og ikke særlig gennemsigtige. De små glasstykker blev samlet med blyprosper. Af konstruktive årsager kunne vinduerne ikke gøres bredere end 60-75 cm. Større vinduer blev opdelt med lodrette og vandrette poste. For at styrke vinduerne mod vindtrykket blev de vandrette blyprosper forstærket med vindjern.

Det antages, at det ældste vinduesglas er fra omkring år 0 og sammenfaldende med opfindelsen af det klare glas. Romerne kunne støbe glas i størrelser på op til ca. 40 cm×60 cm. Fremstillingen af støbt glasplader gik i glemmebogen med Romerrigets fald og blev først genopfundet ca. 1670. Herefter blev det muligt at anvende træprosper, hvori glasset blev stiftet og kittet. Inden støbt glas fortrængte det billigere håndblæste glas i Danmark gik dog ca. 100 år.

Trævinduer fra 1700-tallet har normalt to rammer, hver opdelt med én lodret og to vandrette træprosper i seks lige store felter. Fra sidste del af århundredet blev hovedetagen i bedre borgerhuse, palæer og herregårde fremhævet med vinduer med fire rammer, hvoraf to mindre overrammer hver var opdelt i fire felter, og to større underrammer hver var opdelt i seks felter. Fra 1800-tallets begyndelse undlodes sprosseopdelingen i overrammerne, mens underrammerne opdeltes med én vandret sprosse. For alle sprosseopdelte vinduer fra 1700-tallet frem til ca. 1880 gælder, at alle glas i ét vindue har samme mål. I 1880'erne blev der til større beboelsesejendomme fremstillet vinduer med seks rammer i trefagsvinduer. Ofte blev kun de yderste rammer hængslede, og i mange tilfælde undlodes sprosseopdelingen af underrammerne, så der forekom forskellige glasstørrelser inden for samme vindue.

Fra 1930'erne blev det muligt at fremstille trukket maskinglas i store flader og varierende tykkelser. Opdelingen i mindre felter var derfor ikke længere nødvendig af styrkemæssige hensyn. Der udvikledes i overensstemmelse hermed nye vinduestyper som vippe-, dreje- og kipvinduer med store glasflader, som fandt stor udbredelse ved nybyggeri og renovering i anden halvdel af 1900-tallet. Såvel karme som rammer i disse vinduestyper kan være af metal eller plast.

For at mindske varmetab gennem vinduerne udvikledes i 1930'erne isoleringsruder (termoruder) bestående af to lag glas, der blev holdt ca. 10 mm fra hinanden vha. afstandsprofiler langs kanterne. Der kunne nu selv under kølige himmelstrøg som i Danmark opføres rene glasfacader, der helt dækkede husenes bærende konstruktioner. Fra 1973, hvor oliepriserne og dermed varmeudgifterne steg kraftigt, vendte man dog tilbage til facader med mindre glasarealer, og de traditionelle vinduer vandt igen indpas. At opdeling med prosper og poste igen blev anvendt, skyldes bl.a. den lysspredning og refleksion, som de profilerede og malede træværk bidrager til. Såvel isoleringsruderne som konstruktion af rammer og karme er dog siden videreudviklet, så vinduernes varmebalance er væsentligt forbedret.

Bilag 4: Betydningen af dagslys for læring

Uddrag af artikel i Helsenyt, <http://www.helsenyt.com/frame.cfm?id=2600&sprog=1&grp=8&menu=14>

Naturligt lys giver højere karakterer

Tro det eller ej, men ganske mange amerikanske skolebørn bliver undervist i rum uden dagslys. Det er absolut lovligt, men åbenbart ikke så smart. For elever, der får lov at se dagens lys, klarer sig gennemgående langt bedre. Biokemikere skønner, at det kan hænge sammen med at sollys påvirker hjernens produktion af melatonin, det stof der bestemmer om vi føler os kvikke eller sløve.

Undersøgelsen omfatter 21.000 børn i grundskolen og over 2.000 klasseværelser. Den er gennemført i tre stater med vidt forskelligt vejrlig, og alle tænkelige krav til forsvarlig statistik menes opfyldt. Resultaterne er forbløffende: I Seattle f.eks. klarede børn i dagslys sig 13 procent bedre til prøver i læsning end deres kammerater, der må nøjes med neonlys. Og i regneprøver lå de naturligt oplyste elever ni procent over de kunstigt oplyste.

I Europa betragtes det som inhumant at have klasselokaler uden dagslys. Men i USA opstod der i 1970'erne en tro på, at børnene bare blev distraherede, hvis de kunne sidde og kigge ud af et vindue.

En talsmand for det amerikanske energiministerium formoder, at de data der nu er lagt frem, vil få stor betydning for fremtidens skolebyggeri. Også kunder i et supermarked synes at befinde sig bedre, hvis de kan ane himlen. Wal-Mart-kæden gennemførte for nylig en undersøgelse der viste, at et supermarked kan øge sin omsætning med 40 procent, hvis den kunstige belysning blev erstattet med ovenlys. Så nu sørger Wal-Mart for, at det himmelske lys kan vælte ned over forbrugerne.

Man må formode, at undersøgelsen af dagslysets indvirkning på effektivitet vil gøre indtryk på de store amerikanske koncerner. Her må selv højt betalte medarbejdere tit nøjes med en bikube og et neonrør. Intet under, at så mange stræber efter chefkontoret, hvor man kan se forskel på nat og dag.

Health News 2003